

Uz efektīvu Krievijas atturēšanu vērstas sistēmas izveidošana Eiropā: atturēšanas militārie un nemilitārie aspekti

TOMS ROSTOKS, NORA VANAGA

Novembris 2018

- Atturēšanu veido un stiprina dažādi elementi, no kuriem daži ir militāri, savukārt citi – nemilitāri. Nozīmīgākie atturēšanas elementi, kas palīdz nodrošināt mieru un stabilitāti Baltijas jūras reģionā, ir Krievijas relatīvi zemā interese par Baltijas valstīm, Baltijas valstu un Polijas centieni attīstīt savas paš aizsardzības spējas, kolektīvie NATO centieni nodrošināt militāru klātbūtni šajā reģionā un neskaidrības, kas saistītas ar Krievijas iespējām kontrolēt potenciāla konflikta eskalāciju. Tieši pēdējais atturēšanas elements būtu pelnījis padziļinātu izpēti, jo pašreiz tā ietekme uz Krievijas uzvedību nav tikusi pienācīgi novērtēta.
- NATO kolektīvā atturēšanas stratēģija ir pilnībā defensīva un lielākoties ir uzskatāma kā atturēšana ar noliegumu, savukārt atsevišķu Baltijas jūras reģiona valstu individuālās atturēšanas stratēģijas ietver arī atturēšanas ar sodu elementus. Šāds lēmums nav viegls, tāpēc atturēšanas ar sodu elementu iekļaušana atturēšanas stratēģijās liecina par to, ka valstis pilnībā neuzticas atturēšanas ar noliegumu stratēģijai un uzskata, ka to nepieciešams papildināt ar ofensīviem elementiem.
- Valstu spējai sadarboties viena reģiona ietvaros ir bijusi izšķiroša nozīme, lai nodrošinātu lielāku NATO klātbūtni Baltijas jūras reģionā, kamēr Rumānijas centieni pastiprināt NATO klātbūtni Melnās jūras reģionā ir bijuši lielā mērā neveiksmīgi, jo pastāv krasas atšķirības starp šī reģiona valstu nostājām un prioritātēm.
- Bruņojuma kontroles kā atturēšanas stratēģiju papildinoša elementa potenciāls netiek pilnībā izmantots. Baltijas valstis un Polija pašreizējo situāciju saprotamu iemeslu dēļ redz kā vēsturisku iespēju nostiprināt NATO klātbūtni šajās valstīs, tāpēc tās nevēlas izskatīt iespēju nodrošināt mieru un stabilitāti reģionā ar bruņojuma kontroles mehānismu palīdzību. Lai arī šāda nostāja ir saprotama, tomēr ilgākā laika perspektīvā būtu vēlams pašreizējos atturēšanas centienus papildināt ar citiem mehānismiem un iesaistīt Krieviju, ja šāda iespēja rastos.

Saturs

Ievads	3
1. NATO atturēšanas stratēģijas elementi un problēmas	3
1.1 NATO atturēšanas stratēģijas galvenie elementi	4
1.2 Atturēšanas stratēģijas problēmas	10
2. Eiropas valstu nacionālās atturēšanas perspektīvas	11
2.1 Pavērsiens Eiropas valstu aizsardzības politikās	11
2.2. Krievijas novērtējums	12
2.3. Centieni integrēt atturēšanu aizsardzības politikās	13
2.4. Praktiskie pasākumi	14
2.5. Izaicinājumi īstenot ticamu atturēšanu	17
3. Bruņojuma kontrole kā atturēšanas stratēģiju papildinošs elements	18
3.1. Bruņojuma kontroles definīcija un vēsturiskā perspektīva	18
3.2. Bruņojuma kontroles potenciālais pienesums saspīlējuma mazināšanā pašreizējā ģeopolitiskajā situācijā Eiropā	20
Literatūra	24

Ievads

Atturēšanas jēdziens pēdējos gados ir kļuvis par neatņemamu ar Eiropas un starptautisko drošību saistītu diskusiju sastāvdaļu. Atzinīgi ir vērtējams tas, ka diskusiju līmenī par atturēšanu jau tiek runāts nevis vispārīgi, bet gan specifiski, piem., cik lielai jābūt NATO klātbūtnei Baltijas valstīs un Polijā, vai Eiropā būtu nepieciešams izvietot vēl lielāku skaitu ASV karavīru un militāro ekipējumu, cik lielu apdraudējumu rada Krievija, kāds varētu būt visticamākais nākamā militārā konflikta scenārijs ar Krievijas iesaistīšanos, kādām pretgaisa aizsardzības spējām vajadzētu būt Baltijas valstu, Polijas un citu Baltijas jūras reģiona valstu rīcībā, lai atturētu Krieviju no militāras agresijas utt. Diskusijas par Eiropas drošību liecina, ka sākotnējais šoks pēc Krievijas agresijas pret Ukrainu ir pārgājis, un diskusijas pakāpeniski ievirzās konstruktīvā gultnē.

Šī raksta mērķis ir sniegt pienesumu diskusijā par Krievijas atturēšanas daudzveidīgajiem aspektiem. Rakstā tiek aplūkoti trīs ar atturēšanu saistīti jautājumi. Pirmkārt, rakstā tiek aplūkoti četri faktori, kas lielā mērā nosaka to, kāds būs atturēšanas centienu iznākums: Krievijas relatīvi zemā interese par Baltijas valstīm un Poliju, valstu individuāli īstenotie pasākumi ar mērķi atturēt Krieviju, NATO kolektīvie centieni ar pastiprinātas militārās klātbūtnes virknē Eiropas valstu palīdzību atturēt Krieviju un potenciālā militārā konflikta eskalācijas, kas lielā mērā varētu darboties par labu NATO. Lai arī lielākā uzmanība pēdējos gados ir tikusi pievērsta NATO daudznacionālo bataljonu klātbūtnei Baltijas valstīs un Polijā, tomēr lielāku uzmanību būtu jāpievērš arī citiem atturēšanas aspektiem. Īpašu uzmanību būtu pelnījis konflikta eskalācijas jautājums, kam līdz šim ir tikusi pievērsta salīdzinoši maza uzmanība. Otrkārt, rakstā tiek aplūkota vairāku Eiropas valstu pieredze, īstenojot atturēšanas stratēģiju attiecībā pret Krieviju. Atturēšana nav tikai NATO īstenota stratēģija, jo to zināmā mērā īsteno arī Zviedrija, Somija un pat Baltkrievija. Citu valstu pieredzes izpēte ir ļoti svarīga pat tad, ja mērķis ir informācijas apmaiņa, nevis labākās pieredzes pārņemšana. Treškārt, atturēšana pārsvarā ir tikusi interpretēta kā atsevišķa stratēģija, ko īsteno NATO kolektīvi un atsevišķas valstis individuāli, tomēr vienlaikus atturēšana ir arī potenciāli problemātiska stratēģija,

ja, jo tā var iekapsulēt naidīguma attiecības starp valstīm, tādējādi mazinot izredzes mazināt saspīlējumu un atrisināt konfliktus, tāpēc šajā rakstā tiek aplūkoti arī bruņojuma kontroles jautājumi un to potenciālais pienesums Baltijas jūras reģiona drošībai. Virkne NATO dalībvalstu ir fokusējušās uz NATO klātbūtnes palielināšanu, pašreizējās Eiropas drošības problēmas interpretējot kā vēsturisku iespēju nodrošināt lielāku NATO un jo īpaši ASV militāro klātbūtni Ziemeļeiropā. Šāda nostāja ir saprotama, taču laika gaitā būtu vēlams paraudzīties arī uz iespējām mazināt saspīlējumu, ko varbūt varētu panākt ar bruņojuma kontroles sarunu un mehānismu palīdzību.

Pētījumā tiek secināts, ka NATO ir atsākusi īstenot atturēšanas stratēģiju attiecībā pret Krieviju kopš Ukrainas krīzes sākuma 2014. gadā, taču šī stratēģija vēl joprojām atrodas veidošanās procesā. Vismaz pagaidām atturēšanas stratēģija ir būtiski atšķirīga no tās, kas tika īstenota Aukstā kara laikā, jo lielākais uzsvars ir uz konvencionālo atturēšanu, un vismaz pagaidām NATO īstenotie pasākumi nav būtiski mainījuši militārās varas sadalījumu Baltijas un Melnās jūras reģionos. Jāatzīst, ka salīdzinoši vājā atturēšanas stratēģija arī neļauj NATO iesaistīties sarunās ar Krieviju par bruņojuma kontroles pasākumu īstenošanu. Domstarpības bruņojuma kontroles jautājumos, kas sākās nedaudz vairāk nekā pirms 10 gadiem, kopš 2014. gada ir vēl vairāk pastiprinājušās, un nevienai no iesaistītajām pusēm nav pietiekami daudz politiskās gribas, lai tās atrisinātu. Krievija mūsdienās īsteno uzstājīgāku ārpolitiku, kas faktiski neļauj mazināt Krievijas radīto apdraudējuma sajūtu valstīs, kas atrodas Krievijai kaimiņos. NATO ietvaros kopumā dominē viedoklis, ka pret Krieviju nepieciešams īstenot stingrāku ārpolitiku, jo tikai tādā veidā iespējams īstenot Krievijas atturēšanu. Tādējādi gan Baltijas, gan Melnās jūras reģionos ir novērojama pieaugoša militarizācija, kas raisa bažas par Eiropas drošības arhitektūras stabilitāti nākotnē.

1. NATO atturēšanas stratēģijas elementi un problēmas

NATO rīcība laika posmā kopš 2014. gada attiecībā pret Krieviju ir labi zināma un pamatīgi izpētīta.

NATO attiecībās ar Krieviju daudz lielāka nozīme tiek piešķirta atturēšanai. Galvenie pasākumi, kas vērsti uz Krievijas atturēšanu, ir labi zināmi, un tie ietver individuālu valstu apņemšanos lielāku uzmanību pievērst aizsardzības spēju attīstīšanai, piem., Lietuva un Latvija dažu gadu laikā ir dubultojušas aizsardzības vajadzībām atvēlēto finansējumu. Arī citas valstis ir kāpinājušas aizsardzības izdevumus. Vienlaikus milzīga nozīme ir NATO kolektīvajiem centieniem stiprināt Krievijas atturēšanu, jo Krieviju atturēt var alianse, nevis atsevišķas alianse dalībvalstis. Aliansei kopumā ir svarīgi komunicēt gatavību aizstāvēt dalībvalstis militāra konflikta gadījumā un veikt nepieciešamos priekšdarbus, lai sabiedrotos būtu iespējams aizstāvēt gadījumā, ja atturēšanas pasākumi ciestu neveiksmi. Tas nozīmē militāro mācību skaita palielināšanu, uz aizsardzības pasākumu izspēli balstītu scenāriju sagatavošanu militārajām mācībām, karavīru un ekipējuma izvietojumu visvairāk apdraudētajās valstīs, politisku un loģistisku risinājumu meklēšana, lai nepieciešamības gadījumā lielu daudzumu karavīru un tehnikas spētu nogādāt militāra konflikta norises vietā. Atturēšanas pasākumu veikšanai ir arī virkne citu rezultātu, jo tie var mazināt apdraudējuma izjūtu valstīs, pret kurām pretinieks varētu vērst militāru agresiju, un nostiprināt pārliecību par sabiedroto solidaritāti.

1.1. NATO atturēšanas stratēģijas galvenie elementi

Aplūkojot uz Krievijas iespējamās militāras agresijas atturēšanu vērstos pasākumus, ir vērts nodalīt vairākus atturēšanas stratēģijas elementus, kas var palīdzēt mazināt militāra konflikta iespējamību. Lielākā daļa no tiem ir vērsti specifiski uz atturēšanu, taču vairāki no tiem norāda uz plašāku apstākļu kopumu, kas var palīdzēt mazināt konflikta izcelšanās iespējamību. Šie elementi kopumā raksturo NATO pieeju atturēšanai, lai stiprinātu to valstu, kas atrodas Krievijas ģeogrāfiskā tuvumā, drošību. Pirmkārt, NATO atturēšana balstās uz Krievijas daudz mazāku ieinteresētību Baltijas valstīs, nekā tā ir bijusi Ukrainā un Gruzijā. Attiecībā uz pēdējām divām valstīm Krievija izmantoja "dzelzs dūri", lai apstādinātu NATO paplašināšanos. Lai arī daudzi to nelabprāt atzīst, tomēr Krievija šo mērķi ir sasniegusi. Krievijas in-

tereses Ukrainā ietvēra arī citus jautājumus, piem., gāzes tranzītu uz Eiropu un Krievijas Melnās jūras flotes bāzi Krimas pussalā. Baltijas valstīs savukārt Krievijas ieinteresētība ir minimāla. Tās nav ne nozīmīgs energoresursu tranzīta ceļš, ne arī kā citādi politiski, ekonomiski vai militāri nozīmīgs reģions. Šeit nevajadzētu jaukt divas lietas: domstarpības virknē politiski nozīmīgu jautājumu un reģiona politisko nozīmību. Starp Baltijas valstīm un Krieviju neapšaubāmi pastāv domstarpības virknē jautājumu, kas saistīti ar Baltijas valstu nokļūšanu Padomju Savienības sastāvā 1940. gadā, Otrā pasaules kara iznākumu attiecībā pret Baltijas valstīm, iedzīvotāju deportācijām, Padomju Savienības veicināto migrāciju uz Baltijas valstīm un krievvalodīgo iedzīvotāju politiskajām tiesībām Latvijā un Igaunijā pēc Padomju Savienības sabrukuma. Tomēr pats fakts, ka domstarpības pastāv, vēl nenozīmē, ka tās ir uzskatāmas par būtiskām no Krievijas skatu punkta. Krievijas ieinteresētība Baltijas valstīs kopš 19. gadsimta 90. gadiem ir bijusi minimāla, un tas stiprina atturēšanu.

Līdz šim gadījumos, kad Krievija ir pielietojusi spēku savas valsts teritorijā vai pret citām valstīm, tā ir centusies aizstāvēt nozīmīgas intereses. Čečenijas kara gadījumā tā bija valsts teritoriālā vienotība, Gruzijas un Ukrainas gadījumos spēka pielietošanas iemesls bija NATO paplašināšanās apturēšana, savukārt Sīrijas gadījumā tā palīdzības sniegšana nozīmīgam sabiedrotajam un apļiecinājums tam, ka Krievija ir atgriezies uz pasaules skatuves kā spēlētājs ar globālu tvērienu (Lukyanov 2016). Nekas no minētā neattiecas uz Baltijas valstīm. Tās jau sen ir kļuvušas par ES un NATO dalībvalstīm, un ir jāatceras, ka starptautiskajā politikā daudz vienkāršāk ir neļaut kaut kam notikt, nevis jau notikušu faktu padarīt par nebijušu. Krievvalodīgo tiesību aizsardzības jautājumā šaubas raisa gan Krievijas ieinteresētība šī jautājuma atrisināšanā atbilstoši tās interesēm, gan arī spiediena izdarīšanas pret Baltijas valstīm leģitimitāte, raugoties no pašreizējā starptautiskā normatīvā konteksta viedokļa. Citiem vārdiem sakot, Baltijas valstu vieta Krievijas ārpolitikā ir tik nebūtiska, ka ir grūti iedomāties kādu iemeslu, kas būtu pietiekami nozīmīgs, lai pret tām pielietotu militāru spēku. Tā kā spēka pielietošanas rezultāts parasti rada ne tikai ieguvumus, bet arī izmaksas, tad ir grūti

atrast argumentus par labu agresijas uzsākšanai, jo ieguvumi, visticamāk, neatsvērtu izmaksas. Līdz ar to autori, kuri pēdējo gadu laikā ir rakstījuši par Krievijas ārpolitiku un centušies to izskaidrot, ir diezgan droši, ka Baltijas valstīm nevajadzētu bažīties par savu drošību. Dmitrijs Trenins (*Dmitri Trenin*) uzskata, ka Igaunija, Latvija, Lietuva un Polija ir drošībā, lai arī šīs valstis tomēr jūtas apdraudētas. Krievijai nav vēlmes uzbrukt kādai no NATO dalībvalstīm, jo tādējādi pastāv eskalācijas risks, kā rezultātā var izcelties kodolkarš. Citiem vārdiem sakot, Krievijas ietekmes sfēra neietver Baltijas valstis un Poliju (Trenin 2016: 29). Līdzīgs viedoklis ir arī Stīvenam Kotkinam (*Stephen Kotkin*), kurš uzskata, ka Krievijas interese par savas ietekmes sfēru postpadomju telpā neietver Baltijas valstis (Kotkin 2016: 8). Pētniekiem ne vienmēr ir taisnība, taču šajā gadījumā pētnieku viedoklis skaidri norāda uz to, ka Krievijai nav nozīmīgu interešu attiecībā uz Baltijas reģionu. Tā kā valstis parasti pielieto militāru spēku, lai aizstāvētu nozīmīgas intereses, tad šādu interešu neesamība Baltijas reģionā ļauj prognozēt, ka militārs konflikts šajā reģionā ir maz ticams. Krieviju attur nozīmīgu interešu neesamība Baltijas reģionā.

Pirms ķerties pie nākamo atturēšanas elementu analīzes, ir vērts aplūkot vienu argumentu par labu tam, ka Krievijas radītais apdraudējums Baltijas valstīm tomēr varētu izrādīties visai nozīmīgs. Doma ir tāda, ka Krievijas mērķis varētu būt izdarīt ar Rietumiem ko līdzīgu tam, ko Krievija pati piedzīvoja 1990-to gadu sākumā, kad Padomju Savienības sabrukums divpolāru pasauli pārvērtā vienpolārā pasaulē. Pašreizējā situācijā, kad Eiropa ir kļuvusi divpolāra, Krievija varētu censties ar izlēmīgu rīcību sašķelt NATO aliansi, tādējādi kļūstot par noteicošo valsti Eiropas drošības sistēmā un attiecīgi arī atgūstot savu ietekmes sfēru, ko tā zaudēja līdz ar PSRS sabrukumu. Baltijas valstīm šajā plānā būtu atvēlēta nozīmīga loma, savukārt Krievijas rīcība balstītos uz pieņēmumu, ka NATO ir "papīra tīģeris", proti, tas izskatās draudīgs, taču izjuks kā kāršu namiņš, ja Krievija rīkosies strauji un izlēmīgi. Krievija varētu censties sašķelt NATO, ja tā uzskatītu, ka alianses dalībvalstu militārā sagatavotība ir nepietiekama, lai sniegtu palīdzību, ja tā būtu vajadzīga vienai vai vairākām dalībvalstīm. Tādā gadījumā uzbrukums Baltijas valstīm

pastiprinātu jau esošās domstarpības starp NATO dalībvalstīm, kas izraisītu nevienprātību, aizkavētu lēmumu pieņemšanu un neļautu sniegt savlaicīgu palīdzību. Krievija tādējādi nošautu divus zaķus ar vienu šāvieni – tā iznīcinātu NATO (jo no alianses pastāvēšanas nav nekādas jēgas, ja alianses dalībvalstis nespēj sniegt savstarpēju palīdzību pret bīstamiem apdraudējumiem) un atgūtu Baltijas valstis, kas tika zaudētas PSRS sabrukuma rezultātā. NATO aliansē beigtu pastāvēt, jo pirmo reizi tās vēsturē, kad kāda no dalībvalstīm saskartos ar eksistenciāliem draudiem, aliansē izrādītos neefektīva un nespētu sniegt nepieciešamo palīdzību. Pārējās dalībvalstis izdarītu secinājumu, ka no NATO nav nekādas jēgas un aliansē attiecīgi beigtu pastāvēt.

No vienas puses, šāda argumentācija šķiet pārlicinoša, jo defensīvu alianšu būtība patiešām ir sniegt pozitīvu pienesumu dalībvalstu drošībai. Ja tas netiek darīts, tad arī pārējām valstīm nākas rēķināties ar iespēju, ka tās nesaņems palīdzību, ja radīsies šāda nepieciešamība. Iestājoties alianšē, valstis pieņem lēmumu par labu tam, ka tās pašas ģenerēs tikai daļu no nepieciešamajām militārajām spējām, jo pārējās spējas nodrošinās citas alianses dalībvalstis. Ja pārējām alianses dalībvalstīm nevar uzticēties, tad zūd alianses pastāvēšanas jēga, un valstīm nākas vai nu trūkstošās militārās spējas ģenerēt pašām vai arī mainīt attiecības ar pretinieku, proti, pievienoties draudu avotam. Tādējādi savstarpēja neuzticēšanās un interešu atšķirības var novest aliansi līdz sabrukumam. No otras puses, arguments par alianšu izjukšanu, saskaroties ar izlēmīgu pretinieka rīcību, nešķiet pārlicinošs. Agresīva rīcība no pretinieka puses nenoliedzami palielina apdraudējuma sajūtu, tāpēc pastāv vienlīdz liela iespēja, ka, pieaugot ārējam apdraudējumam, valstis centīsies padziļināt savstarpējo sadarbību. Pieaugot draudu līmenim starptautiskajā sistēmā, valstis centīsies rast kolektīvus risinājumus. Šādos apstākļos sadarboties spēs ne tikai valstis, kuru starpā jau pastāv draudzīgas attiecības, bet arī tādas valstis, kuru attiecības ir bijušas neitrālas vai pat naidīgas. Padomju Savienības un ASV (un Lielbritānijas) aliansē Otrā pasaules kara laikā ir apliecinājums tam, ka, saskaroties ar ārēju apdraudējumu, valstu sadarbība pastiprinās, nevis vājinās. Līdz ar to

Krievijai ir jārēķinās arī ar to, ka gadījumā, ja tā izvēršīs militāru agresiju pret Baltijas valstīm, tās radītais apdraudējums tikai vēl vairāk saliedēs pārējās NATO dalībvalstis un palielinās ASV ieinteresētību Eiropas drošības stiprināšanā. NATO ir spērusi soļus sadarbības padziļināšanai gan pēc 2008. gadā notikušā Krievijas-Gruzijas kara, gan arī pēc Krievijas militārās agresijas pret Ukrainu 2014. gadā, tādējādi apliecinot, ka taisnība ir tiem autoriem, kuri uzskata, ka ārējā apdraudējuma intensitātes palielināšanās izraisa līdzsvarotības centienus no apdraudēto valstu puses (Walt 1990). Var secināt, ka militārās agresijas iespējamību no Krievijas puses mazina gan tās mazā interese par Baltijas valstīm, gan arī nevēlēšanās vēl vairāk saliedēt NATO dalībvalstis, uzsākot agresiju pret kādu no alianses dalībvalstīm.

Otrais NATO atturēšanas stratēģijas elements, kas ļoti lielā mērā nosaka šīs stratēģijas iznākumu, ir valstu individuālie centieni stiprināt savas aizsardzības spējas. Šis ir ļoti būtisks faktors, jo tieši valstu individuālās militārās spējas ir tās, kas var tikt izmantotas militāra konflikta sākotnējā fāzē. Arī Baltijas valstu aizsardzības spēku galvenais uzdevums gadījumā, ja Krievija pret tām uzsāktu militāru agresiju, būtu pēc iespējas ilgāk aizkavēt pretinieku, tādējādi sabiedrotajiem dodot pietiekami daudz laika, lai tie varētu sniegt palīdzību. Šajā ziņā vairākas NATO dalībvalstis pēdējo gadu laikā ir spērušas plašus soļus uz priekšu, un arī alianses kopējie rādītāji ir nedaudz uzlabojušies. NATO apkopotie dati liecina, ka alianses dalībvalstu aizsardzības izdevumiem bija tendence samazināties pirms Ukrainas krīzes 2014. gadā, savukārt kopš 2015. gada aizsardzības izdevumi ir ievērojami pieauguši. Piem., 2015. gadā NATO Eiropas valstu un Kanādas aizsardzības izdevumi pieauga par 1,83 %, 2016. gadā par 3,14 %, 2017. gadā par 5,28 % un 2018. gadā par 3,78 % (NATO 2018). Latvijas un Lietuvas aizsardzības budžets dažādu gadu laikā ir gandrīz dubultojies, un pieauguši ir arī Polijas, Rumānijas, Bulgārijas, Norvēģijas, Vācijas, Igaunijas, kā arī vairāku citu valstu aizsardzības izdevumi. Vienlaikus ir jāatzīmē, ka NATO dalībvalstu draudu uztvere ir visai atšķirīga, tāpēc ir valstis, kuras ir centušās īsā laikā posmā sasniegt alianses ieteikto 2 % no IKP aizsardzības izdevumu sliekšni, kamēr citās valstīs aizsardzī-

bas izdevumu pieaugums ir pieticīgāks. Kopumā 15 NATO dalībvalstīs aizsardzības izdevumi vēl joprojām ir mazāki par 1,5 % no IKP. Tas atspoguļojas arī aizsardzības izdevumu vidējos rādītājos. Aliansē kopumā aizsardzības izdevumu līmenis ir 2,4 % no IKP, taču tas ir tik augsts galvenokārt tāpēc, ka ASV aizsardzības izdevumi veido aptuveni divas trešdaļas no alianses kopējiem izdevumiem. NATO informācija liecina, ka 2018. gadā ASV aizsardzības budžets sasniedza 623 miljardus ASV dolāru, savukārt NATO Eiropas daļas un Kanādas valstu kopējie aizsardzības izdevumi bija 312 miljardi ASV dolāru. Lai arī kopējā aizsardzības izdevumu tendence NATO Eiropas valstu un Kanādas gadījumā ir augšupejoša, tomēr procentuālā izteiksmē tie pagaidām ir tikai 1,57 % no IKP, kamēr ASV gadījumā tie ir 3,5 % no IKP (NATO 2018a).

Aizsardzības izdevumu kopējā apmēra izmaiņas ir tikai daļa no pēdējos gadu laikā notikušajām pārmaiņām. Alianses ietvaros ir notikušas būtiskas pārmaiņas domāšanā attiecībā uz to, kādos konfliktos NATO dalībvalstu karavīri varētu iesaistīties. Ir zudusi pārliecība, ka militārie konflikti, kuros alianses dalībvalstis varētu piedalīties, galvenokārt notiks Āfrikas valstīs, Afganistānā un Irākā. Mūsdienās NATO dalībvalstīm ir jāņem vērā, ka iespējams ir arī sliktākais scenārijs – militārs konflikts ar Krievijas piedalīšanos, un šajā gadījumā runa ir par augstas intensitātes karadarbību, kādai vairums alianses dalībvalstu nav gatavas. Protams, NATO dalībvalstis pēdējo gadu laikā ir centušās lielāku uzmanību pievērst militārā ekipējuma iegādei, un patlaban 15 dalībvalstis izpilda nosacījumu attiecībā uz militāro ekipējumu, proti, vismaz 20 % no aizsardzības izdevumiem veltīt militārā ekipējuma iegādei un modernizācijai. Šajā ziņā pozitīvas pārmaiņas ir notikušas gandrīz visās NATO dalībvalstīs, taču jo īpaši Rumānijā, Bulgārijā, Lietuvā, Latvijā, Nīderlandē, Spānijā, Itālijā un Ungārijā (NATO 2018). Tomēr militārās modernizācijas procesam būtu jāturpinās. Piem., Baltijas valstu pretgaisa aizsardzības spējas ir nepietiekamas, un arī karavīru skaits un aprīkojuma ziņā ir nepilnības. Liela problēma alianses militāri spēcīgākajām valstīm vēl joprojām ir arī spēja īsā laikā sapulcēt karaspēka vienības un nogādāt tās konflikta norises vietā. Lielbritānijas, Francijas un Vācijas militāro spēju analīze liecina, ka šīm valstīm būtu

nepieciešams gandrīz mēnesis, lai izveidotu mehanizētu kaujas brigādi karadarbībai Baltijas valstīs (Lielbritānijas gadījumā būtu nepieciešams vairāk nekā mēnesis), savukārt bataljona lieluma kaujas vienību būtu iespējams nosūtīt uz Baltijas valstīm aptuveni nedēļas laikā (Shurkin 2017). Uzsvars uz augstas intensitātes karadarbību un gatavošanos šādam scenārijam tomēr varētu viens no galvenajiem NATO dalībvalstu rīcības virzieniem turpmākajos gados, par ko liecina arī 2018. gada rudenī notikušās militārās mācības *Trident Juncture 2018*, kurās piedalījās aptuveni 50 000 NATO karavīru. Līdz ar to var prognozēt, ka turpmākajos gados uzlabosies NATO gatavība militāram konfliktam ar tādu valsti kā Krievija, savukārt mazāks uzsvars tiks likts uz stabilitātes operācijām tādās valstīs kā Afganistāna.

Trešais atturēšanas stratēģijas elements, kas var palīdzēt mazināt militāra konflikta iespējamību, ir NATO dalībvalstu kopējie centieni stiprināt atturēšanu, izvietojot potenciālajā konflikta norises vietā daudznacionālās militārās vienības. Kopš Ukrainā notiekošā militārā konflikta sākuma NATO militārā klātbūtne Baltijas valstīs un Polijā ir ievērojami palielinājusies. Tas ir noticis, neraugoties uz iebildumiem no atsevišķu autoru puses (Kiesewetter, Zielke 2016) un Krievijas protestiem. Kā atzīmē Janušs Bugajskis (*Janusz Bugajski*), NATO drošības lietussargam nav alternatīvas (Bugajski 2016). Neilgi pēc Ukrainas konflikta sākuma tika pastiprināta Baltijas Gaisa patrulēšanas misija, kā arī rotācijas kārtībā Baltijas valstīs tika izvietotas nelielas militārās vienības no citām NATO dalībvalstīm. Mainoties priekšstatam par liela apmēra militāru konfliktu Eiropā, pētnieku un lēmumu pieņēmēju darba kārtībā nonāca daudzi līdz šim ignorēti jautājumi. Sprotot, ka attiecības ar Krieviju lielā mērā balstīsies uz atturēšanu, radās nepieciešamība, nodrošināt iespēju aizsargāt tos sabiedrotos, kuri atradās tiešā Krievijas tuvumā. Tas ir sarežģīti paveicams uzdevums, ko lielā mērā nosaka reģiona ģeogrāfiskais novietojums (Mettelaer 2018; Clark, Lui, Ramms, Shirreff 2016; Myers, Petersen 2017) un iepriekšējos gados pastāvējušais spēku disbalanss, kas neapšaubāmi bija Krievijai par labu. Atturēšanas stabilitāti nosaka gan militārais līdzsvars, gan arī iesaistīto pušu politiskās un diplomātiskās stratēģijas. Strauja NATO klātbūtnes palielināšana

Baltijas reģionā varētu stiprināt atturēšanas militāros aspektus, taču tā varētu izrādīties politiski un diplomātiski destabilizējoša (Huth 1988), turklāt pašreizējos apstākļos strauja spēku palielināšana nemaz nešķita iespējama. Tas būtu pārāk liels slogs gan valstīm, kuras nosūtītu karavīrus un bruņu tehniku, gan arī uzņemošajām valstīm, kurām nāktos izbūvēt nepieciešamo infrastruktūru, kas būtu gan dārgi, gan arī laikietilpīgi.

NATO pieeja Krievijas atturēšanai balstās uz minimālu pastāvīgu klātbūtni Baltijas valstīs un Polijā, kā arī uz spēju īsā laikā nogādāt uz konflikta norises vietu ievērojamu daudzumu karavīru un bruņu tehnikas. Šeit ir jāpiemin NATO Velsas (2014), Varšavas (2016) un Briseles (2018b) samitu rezultāti, uz kuru bāzes tika izveidoti atturēšanas pasākumi ar mērķi atbalstīt Krievijai kaimiņos esošās valstis. Kā redzamāko vajadzētu atzīmēt Varšavas samitā pieņemto lēmumu par daudznacionālo bataljonu izvietojumu Baltijas valstīs un Polijā. Kopš 2017. gada vasaras ir palielinājies arī valstu skaits, kuru karavīri ir pārstāvēti šajos bataljonos. Skaitliskā ziņā tās ir nelielas vienības, kas nespētu izrādīt būtisku pretestību pēkšņai un masīvai Krievijas uzbrukumam gadījumā, taču šie bataljoni ir būtisks politikas atturēšanas elements, jo konflikta izcelšanās gadījumā tā norises vietā atrastos lielākās dalībvalstu daļas karavīri, kuri būtu iesaistīti konfliktā jau no paša sākuma (Zapfe 2017). Tas nodrošinātu arī attiecīgo valstu ieinteresētību un politisko iesaistīšanos konfliktā. Tādējādi tiek samazināta iespēja, ka Krievijai izdotos izolēt Baltijas valstis no citiem sabiedrotajiem NATO ietvaros.

Kā atzīmē Martins Capfe (*Martin Zapfe*) un Nora Vanaga, tad šo var uzskatīt par politisko atturēšanu, kas tiek īstenota ar reputācijas palīdzību, proti, lai arī NATO spēki uz vietas ir nepietiekami, lai atvairītu pretinieka uzbrukumu, uz spēles ir likta NATO reputācija, tāpēc alianses dalībvalstis darīs visu iespējamo, lai neļautu agresoram sasniegt politiskos un militāros mērķus pat tādā gadījumā, ja sākotnēji agresoram būs ievērojams pārsvars (Zapfe, Vanaga 2018). Lai arī pastāv dažādi argumenti par labu šādi atturēšanas stratēģijai, tā ir riskanta, jo ir pakļauta daudzu iepriekš grūti paredzamu faktoru mijiedarbībai. Nozīmīgākie riska faktori ir politiskie, loģistikas un ar pretinieka

rīcību saistītie. Politiskie riska faktori ir saistīti ar lēmumu pieņemšanu NATO ietvaros, loģistiskie izaicinājumi ir saistīti ar NATO vienību nogādāšanu konflikta norises vietā pēc iespējas īsā laikā, savukārt galvenais ar pretinieka rīcību saistītais faktors ir potenciālā pretinieka vēlme nepieļaut NATO vienību ierašanos, aizkavējot vienību virzību pa sauszemes un jūras ceļiem un pa gaisu. Ļoti iespējams, ka potenciālā konflikta gadījumā NATO spētu nodrošināt piekļuvi Baltijas valstīm, tomēr par to varētu nākties maksāt dārgu cenu (Zapfe, Haas 2016). Kopš NATO Varšavas samita ir paveikts liels darbs, lai nodrošinātu NATO piekļuvi Baltijas reģionam, taču vēl ir daudz darāmā, lai gan militāro spēju pieejamības, gan aprīkojuma, gan loģistikas ziņā aliance būtu gatava sniegt palīdzību savām dalībvalstīm, ja tāda nepieciešamība rastos. Briseles samita pieņemtie lēmumi par tālāku militāro spēju attīstību un par sadarbības stiprināšanu ar ES ir solis pareizajā virzienā, taču darāmā vēl ir daudz. Ja atturēšana izrādās nepietiekama un ja pretinieks tomēr izdara lēmumu par labu agresijas uzsākšanai, tad adekvātu militāro spēju un loģistikas risinājumu pieejamība padara palīdzības sniegšanu ticamāku. Ja savukārt alianses rīcībā nebūtu praktisku risinājumu sabiedroto atbalstam, tad tā tiktu nostādīta neiespējama lēmuma priekšā – ne sniegt atbalstu kādai no dalībvalstīm nedrīkst, taču praktiski tas nav izdarāms. Līdz ar to patlaban alianses ietvaros notiekošie procesi stiprina ne tikai atturēšanu, bet arī aizsardzību.

Visbeidzot ceturtais atturēšanas stratēģijas elements izriet no neskaidrībām, ar kādām potenciālajam agresoram nāktos saskarties, ja tas atrastos izvēles priekšā par agresijas uzsākšanu pret vienu vai vairākām NATO dalībvalstīm. Ņemot vērā to, ka Krievija ir reģionāla vara, kuras spēja uzsākt militāru agresiju lielākoties aprobežojas ar kaimiņvalstīm, tad turpmāk tekstā tiks aplūkoti scenāriji agresijas uzsākšanai attiecībā pret Baltijas valstīm. Lai aplūkotu šo jautājumu, ir nepieciešams iedziļināties potenciālajos agresijas scenārijos un Baltijas valstu un NATO atbildes rīcībā. Martins Capferaksta, ka divi visticamākie militārās agresijas scenāriji pret Baltijas valstīm ir vai nu pastāvīgas nestabilitātes radīšana ar vardarbīgiem līdzekļiem vai pārsteiguma uzbrukums (Zapfe 2017). Līdzīgās domās ir arī Endrjū Reidins (*Andrew Radin*), kurš

šiem scenārijiem pievieno vēl nevardarbīgus pasākumus, kas vērsti uz valsts varas vājināšanu (Radin 2017). Tomēr divi nozīmīgākie scenāriji Baltijas valstīm ir vai nu pēkšņs Krievijas uzbrukums ar mērķi pārsteigt NATO ar negaidītu rīcību, kas ļautu sasniegt politiskos un militāros mērķus, pirms NATO paspētu reaģēt un sniegt palīdzību, vai arī pakāpeniska valsts varas šķelšana, tostarp arī vardarbīgu līdzekļu izmantošanu, kas varētu nebūt pietiekams pamats, lai NATO vēl vairāk pastiprinātu militāro klātbūtni Baltijas valstīs. Pirmajā scenārijā vardarbības intensitāte ir augsta, tāpēc NATO palīdzībai vajadzētu tikt sniegtai pēc iespējas ātri, kamēr otrajā tā ir zema, un Baltijas valstis varētu arī pašas censties tikt galā ar Krievijas īstenoto hibrīdkaru. Pirmajā scenārijā laikam ir izšķiroša nozīme, kamēr otrajā scenārijā apdraudēto valstu rīcībā varētu būt pietiekami daudz laika, lai reaģētu uz agresora īstenotajiem valsts vājināšanas pasākumiem. Galvenie iemesli, kāpēc Krievija varēja īstenot hibrīdkara scenāriju attiecībā pret Ukrainu, bija krīzes situācija Ukrainā, kas nozīmē arī valsts varas vājināšanos, un militāru draudu izmantošana (militāro mācību aizsega izmantošana un karpēka sapulcināšana pie Ukrainas robežas), lai agresijas upuris baidītos pretoties un necenstos atjaunot valsts varas kontroli pār teritoriju, kurā notiek konflikts. Baltijas valstīm šādu ierobežojumu nav. Lai arī militārā ziņā tās ir daudz vājākas par Krieviju, tomēr paralizēt to rīcību būtu ļoti sarežģīti, jo ir bijis Ukrainas precedents, turklāt tās rēķināsies ar NATO palīdzību krīzes situācijā.

Lai arī pilnībā izslēgt hibrīdkara scenāriju nevar, tomēr pārsteiguma neesamība, sabiedroto klātbūtne Baltijas valstīs un Latvijas, Lietuvas un Igaunijas centieni stiprināt savas pašaizsardzības spējas mazina šī scenārija iespējamību. Tas nozīmē, ka atturēšanas pasākumu veikšana samazina noteiktu militāra konflikta scenāriju, tādējādi pavirzot potenciālo pretinieku kādu citu scenāriju virzienā. Vienlaikus dažādiem scenārijiem var būt atšķirīgas ieguvumu un zaudējumu attiecības. Hibrīdkara scenārija īstenošana varētu būt saistīta ar mazākiem potenciālajiem zaudējumiem, tomēr, palielinoties Baltijas valstu militārajai sagatavotībai, samazinās ieguvumi no šī scenārija īstenošanas. Savukārt strauja un izlēmīga uzbrukuma īstenošana vienā vai vairākās Baltijas valstīs

potenciālajam agresoram varētu sniegt lielākus ieguvumus, vienlaikus palielinot arī iespējamās militārās un cita veida izmaksas, jo ir maz ticams, ka NATO dalībvalstis necentīsies sodīt Krieviju par šādu uzbrukumu. Tātad, palielinoties Baltijas valstu militārajai sagatavotībai un sabiedroto klātbūtnei šajās valstīs, veiksmīga militārā uzbrukuma īstenošanai būtu nepieciešami lielāki spēki. Vienlaikus arī militārā agresija būtu vairāk acīmredzama, grūtāk izskaidrojama un attaisnojama. Atturēšana tādējādi padara atsevišķus militārās agresijas veidus mazāk iespējamus un ticamus (hibrīdkara scenārijs), kamēr citi agresijas veidi sniegtu potenciāli lielāku ieguvumu, taču tie ir riskantāki, jo militārā spēka izmantošana būtu vairāk acīmredzama. Samazinās arī potenciālā agresora iespējas kontrolēt militāra konflikta ar NATO eskalāciju, tāpēc ar eskalāciju saistītos jautājumus ir vērts aplūkot sīkāk.

Būtiska atšķirība starp atturēšanu Aukstā kara apstākļos un mūsdienās ir tāda, ka Aukstā kara laikā vienas puses izraisīta agresija Eiropā nekad nebūtu novestu pie konflikta eskalācijas. Šādos apstākļos bija liela ticamība, ka tiktu pielietoti arī kodolieroči. Citiem vārdiem sakot, konflikta eskalācija būtu strauja, un gan PSRS, gan ASV to zināja. Ja Eiropā notiktu militārs konflikts, no tā eskalācijas izvairīties būtu grūti, ja ne neiespējami. Vienlaikus eskalācijas parādība tika pamatīgi izpētīta, jo politiskie līderi vēlējas iegūt labāku izpratni par eskalācijas stadijām un to, cik lielā mērā eskalācijas procesu ir iespējams kontrolēt. Piemēram, Hermans Kāns (*Herman Kahn*) identificēja eskalācijas procesa 44 stadijas kodolvalstu savstarpējās attiecībās (Kahn 2012). Situācija Eiropā mūsdienās ir krasi atšķirīga. Līdzšinējie konflikti Gruzijā, Ukrainā un Sīrijā, kuros Krievija bijusi iesaistīta, ir bijuši ierobežoti pēc sava rakstura, tāpēc var pieņemt, ka arī nākamais konflikts ar Krievijas iesaistīšanos varētu būt ierobežots. Krievija nav Padomju Savienība, un tās militārais potenciāls neļauj apdraudēt visas Eiropas drošību. Gadījumā, ja Krievija īstenotu revizionisma politiku, tās mērķi būtu ierobežoti. Līdz ar to Krievijas militārā iesaistīšanās būtu vērsta ne tikai uz savu politisko un militāro mērķu sasniegšanu, bet arī uz konflikta eskalācijas novēršanu. Krievijai ir militārais pārākums attiecībās ar savām tuvāka-

jām kaimiņvalstīm, taču, raugoties plašāk, militārās varas sadalījums starp Krieviju un NATO ir par labu Rietumvalstu aliansei. Konflikta eskalācija, kas draudētu ar NATO iesaistīšanos, Krievijai būtu bīstama, jo konflikta eskalācijas gaitā tā pakāpeniski zaudētu priekšrocības, kas saistītas ar sava militārā pārsvara izmantošanu. Konfliktam eskalējoties (un eskalācija šajā gadījumā nozīmē NATO aktīvāku militāru iesaistīšanos), Krievijas pretinieks kļūtu aizvien spēcīgāks, un Krievija pakāpeniski zaudētu priekšrocības, kādas tai ir konflikta sākotnējā stadijā, saskaroties ar vājākiem pretiniekiem. Šādi raugoties, Krievijas interesēs ir īstenot ierobežota mēroga karadarbību. Savukārt konflikta eskalācija ir bīstama, jo tā gaitā Krievijai pakāpeniski nāktos konfrontēt ar daudz spēcīgāku pretinieku.

Krievijas priekšrocībām ierobežota militārā konflikta apstākļos un problēmām, ar ko tai nāktos saskarties konflikta tālākas eskalācijas gadījumā, ir būtiska nozīme NATO īstenošanās atturēšanas politikas kontekstā. NATO atturēšanu ir iespējams stiprināt, ja potenciālajam pretiniekam tiek nosūtīti ticami signāli, ka tas nespēs kontrolēt konflikta eskalāciju un ka pakāpeniski konflikta gaitā aizvien spēcīgāk izpaudīsies NATO valstu kolektīvais ekonomiskais un militārais pārākums pār Krieviju. Šeit ir jāņem vērā arī tas, ka abu pušu rīcībā ir kodolieroči, tāpēc konflikta eskalācija ir bīstama Krievijai ne tikai tāpēc, ka NATO būtu priekšrocības kopējā militārā potenciāla ziņā, bet arī tāpēc, ka militārā konflikta eskalācijas gaitā var notikt abu pušu kontroles pār konflikta norises gaitu mazināšanās (protams, šis ir vienlīdz bīstami gan Krievijai, gan NATO). Uz atturēšanu vērstajiem NATO signāliem vajadzētu vienlīdz lielā mērā attiekties gan uz situācijām, kad NATO spēkiem Baltijas valstīs izdodas sekmīgi īstenot pretinieka aizkavēšanas operācijas, gan arī uz gadījumiem, kad Krievijai jau konflikta sākotnējā fāzē izdotos iegūt kontroli pār Baltijas valstu teritoriju, īstenojot pārsteiguma uzbrukumu. NATO valstu uzdevums būtu demonstrēt gatavību nesamierināties ar sākotnējiem zaudējumiem un turpināt konfliktu, neraugoties uz Krievijas īstenojamiem pasākumiem, kas būtu vērsti uz jaunā *status quo* nostiprināšanu un konflikta deeskalāciju. Īsāk sakot, būtisks NATO atturēšanas elements ir demonstrēta

gatavība iesaistīties konfliktā pie nosacījuma, ja Krievija rada nopietnu apdraudējumu alianses dalībvalstu drošībai, un turpināt konfliktu līdz brīdim, kad tiek sasniegts *status quo ante*, kāds tas bija pirms konflikta sākuma. Ja pretiniekam tiek radīta pārlicība, ka tas nespēs apturēt konflikta eskalāciju un ka centieni deeskalēt konfliktu pēc tam, kad sākotnējie mērķi būs daļēji vai pilnībā sasniegti, tad atturēšana tādējādi tiek stiprināta.

1.2. Atturēšanas stratēģijas problēmas

Ir vērts pieminēt vairākus apstākļus, kas potenciāli var mazināt NATO atturēšanas efektivitāti. Ir jāsaprot, ka atturēšanas politikas īstenošana ietver asu sāncensību ar pretinieku, kurš centīsies atturēšanas pasākumus padarīt neefektīvus vai rast inovatīvus risinājumus, kas palīdzētu apiet NATO atturēšanas pasākumus. Turpmāk tekstā tiks aplūkoti vairāki veidi, kā atturēšanas pasākumi varētu izrādīties nepietiekami efektīvi. Pirmkārt, atturēšanas pasākumi var izrādīties neefektīvi, ja pretinieks atrod veidu, kā būtu iespējams īstenot strauju militāru uzbrukumu, kurā būtu pārsteiguma moments. Baltijas valstīs un Polijā izvietoto spēku mērķis ir novērst šāda uzbrukuma iespējamību, proti, neļaut pretiniekam cerēt ar strauja uzbrukuma palīdzību padarīt Baltijas valstu okupāciju par notikušu faktu, pirms kāds tam spēj izrādīt pretestību. Arī NATO Reaģēšanas spēku un Sevišķi ātras reaģēšanas vienības uzdevums ir norādīt pretiniekam, ka sasniegt politiskos un militāros mērķus īsā laikā nebūs iespējams. Tomēr pretinieks var meklēt un arī atrast veidus, kā atturēšanas nolūkos īstenotos pasākumus varētu apiet. Vienā gadījumā pretinieks varētu veiksmīgi izvēlēties uzbrukuma brīdi, kādā citā gadījumā iespēju logu varētu nodrošināt valstī vai aliansē notiekoša politiskā krīze vai domstarpības starp sabiedrotajiem. Vēl kādā citā gadījumā iespēju logu varētu pavērt pat kaut kas tik triviāls kā atvaļinājumu sezona, liela sporta pasākuma paralēla norise vai liela krīze kādā citā pasaules daļā. Īsāk sakot, pārsteiguma uzbrukuma novēršana ir viens no būtiskiem NATO mērķiem, un alianses īstenojamiem pasākumiem, visticamāk, vajadzētu pārlicināt potenciālo pretinieku, ka agresija neizdosies, taču pastāv iespēja, ka pretinieks varētu rast inovatīvus

risinājumus, lai apietu NATO īstenotos atturēšanas pasākumus. Tomēr pārsteiguma uzbrukums ir tikai viena no pretinieka izvēlēm, tāpēc turpmāk tekstā tiks aplūkoti vēl trīs citi scenāriji, kā pretinieks varētu censties neitralizēt Baltijas valstīs un Polijā izvietotos NATO spēkus (Zapfe 2017, Zapfe, Vanaga 2018).

Otrkārt, pretinieka rīcībā ir iespēja diskreditēt NATO dalībvalstu karavīrus vai nu, izmantojot reāli notikušus incidentus, kuros būtu cietuši vietējie iedzīvotāji, vai, safabricējot ziņas par reāli nenotikušiem incidentiem, piem., dažas nedēļas pēc Vācijas karavīru izvietojanas Lietuvā, masu medijos tika izplatītas ziņas par to, ka vācu karavīri bija izvarojuši 15 gadus vecu lietuviešu meiteni. Šī ziņa bija nepatiesa, taču pastāv iespēja, ka citos apstākļos nepatiesu ziņu izplatīšana varētu pretiniekam nest vēlamu rezultātu. Pretinieks var arī ne tikai censties izmantot reāli notikušus incidentus, kur iesaistīti NATO valstu karavīri un vietējie iedzīvotāji, un viltus ziņu izplatīšanu, bet arī pats aktīvi radīt incidentus ar iesūtītu cilvēku palīdzību. Šādā gadījumā pretinieka iesūtītie aģenti, visticamāk, censtos izprovocēt NATO valstu karavīrus uz neapdomātu vai nelikumīgu rīcību, vienlaikus cenšoties iegūt pierādījumus par šādas rīcības norisi. Ņemot vērā to, ka NATO valstu karavīri, atrodoties rotācijā Baltijas valstīs un Polijā, mijiedarbojas ar vietējiem iedzīvotājiem, tad pārpratumi un incidenti ilgākā laika posmā ir gandrīz neizbēgami, un pretinieks to var izmantot savā labā.

Treškārt, jāņem vērā, ka noteiktos apstākļos varētu notikt pret NATO karavīru vienībām vērstas demonstrācijas, un civiliedzīvotāji varētu censties bloķēt militārās bāzes, kurās šie karavīri uzturas. Tādējādi varētu tikt paralizēta militāro vienību rīcības spēja, tās efektīvi neitralizējot. Vietējo iedzīvotāju protesti, jo īpaši ja tajos pārsvarā piedalās krievvalodīgo minoritātes pārstāvji, varētu būt īpaši bīstami, jo tos pavadītu bažas par Krievijas atbildes rīcību. Lai arī sliktākais iespējams scenārijs, kurā notiktu civiliedzīvotāju un karavīru konfrontācija, ir maz ticams, tomēr zināmā mērā ar to ir jārēķinās, turklāt iedzīvotāju protesti varētu arī kalpot par iespēju atsevišķām NATO dalībvalstīm pārskatīt savu dalību NATO paplašinātās klātbūtnes kaujas grupā (NATO EFP). Iekšpolitiskie apstākļi,

kuros tika pieņemti lēmumi par dalību NATO EFP var laika gaitā mainīties, un iedzīvotāju protesti var pasteidzināt notikumu gaitu.

Ceturtkārt, NATO valstu karavīri var kļūt par mērķi iedzīvotāju grupām, kas ir klaji naidīgi noskaņotas pret NATO klātbūtni Baltijas valstīs un Polijā. Pusotra gada laikā pēc NATO EFP vienību izvietšanas Krievijas kaimiņvalstīs šāda veida incidenti nav notikuši, taču tas nenozīmē, ka tie vispār nav iespējami. Ja Krievija izlemtu veikt aktīvus pasākumus, lai piespiestu iesaistītās valstis atsaukt savus karavīrus no Baltijas valstīm un Polijas, tad tieši vardarbīgu pasākumu vēršana pret NATO karavīriem, kas notiktu vienlaicīgi ar plašu Krievijas izraisītu dezinformācijas kampaņu varētu radīt vislielāko apdraudējumu NATO politiskajai vienotībai. Pie uzbrukumiem NATO karavīriem un teroraktiem lielā mērā tiktu vainotas uzņemošās valstis, no kurām tiktu prasīta izlēmīga rīcība, lai vainīgos atrastu un sodītu. Turklāt tādējādi arī mainītos sabiedrības atbalsts karavīrus nosūtītajās valstīs.

Kopumā var secināt, ka NATO veiktie atturēšanas pasākumi laikā pēc 2014. gada ir bijuši vērsti galvenokārt uz atturēšanas politisko aspektu stiprināšanu, kamēr militārā ziņā atturēšanas pasākumi ir bijuši mazāk intensīvi. Jāpiekrīt Martinam Capfem, kurš NATO īstenotos atturēšanas pasākumus ir nodēvējis par atturēšanu ar reputācijas palīdzību. Šis jēdziens saprotams kā alianses dalībvalstu apņēmība aizsargāt ikvienas dalībvalsts suverenitāti un teritoriālo vienotību neatkarīgi no tā, vai konkrētajā brīdī pastāv nepieciešamie priekšnosacījumi, lai aliansē spētu nekavējoties reaģēt un radušos draudus novērst. No vienas puses NATO dalībvalstis patiešām ir solidāras, un nav šaubu, ka aliansē ir apņēmības pilna stiprināt tās dalībvalstu drošību. No otras puses, politiskā atturēšana, kas netiek atbalstīta ar pietiekamām militārajām spējām, var potenciālajam agresoram radīt vēlmi pārbaudīt alianses dalībvalstu gatavību aizstāvēt sabiedrotos. Visticamāk, turpmākajos gados NATO vajadzēs turpināt darbu tieši pie atturēšanas militāro aspektu stiprināšanas, un tas lielā mērā balstīsies tieši uz individuālo valstu veiktajiem pasākumiem savu paš aizsardzības spēju stiprināšanai, kas ir nākamās nodaļas temats.

2. Eiropas valstu nacionālās atturēšanas perspektīvas

Vienā nodaļā nav iespējams aplūkot norises visu Krievijas kaimiņvalstu aizsardzības sektoros, tāpēc lielākā uzmanība tiks pievērsta vairāku Eiropas valstu – Zviedrijas, Norvēģijas, Somijas, Baltijas valstu, Baltkrievijas, Polijas, Rumānijas un Vācijas – reakcijai uz Ukrainas krīzi. Šīs valstis ne tikai fundamentāli pārskatīja savus aizsardzības plānus, bet arī vairumā gadījumu bija spiestas integrēt atturēšanas jēdzienu savās aizsardzības politikās. Jēdziens, kas šķita piederīgs tikai Aukstā kara periodam, bija kļuvis par jaunu domāšanas paradigmu. Attiecīgi šīs nodaļas mērķis ir sniegt atbildes uz jautājumiem: Kā ir mainījušās Eiropas valstu aizsardzības politikas? Kāds ir Krievijas novērtējums valstu oficiālajā diskursā un sabiedrības uztverē? Kāda ir atturēšanas jēdziena nozīme valstu aizsardzības politikās? Kādi ir praktiskie pasākumi, ko valstis ir veikušas aizsardzības jomā? Ar kādiem izaicinājumiem valstis saskaras savos centienos atturēt Krieviju?

2.1. Pavērsiens Eiropas valstu aizsardzības politikās

Ukrainas krīze ieviesa fundamentālās izmaiņas Eiropas valstu aizsardzības plānos, jo pirms tam ilgāk nekā desmit gadus galvenais aizsardzības stratēģijas fokuss bija dalība operācijās ārpus alianses dalībvalstu teritorijas, piem., Afganistānā, Irākā un Āfrikas valstīs. Militārās stratēģijas pamatā vairs nedominēja tradicionālā teritoriālā aizsardzība, bet gan pretnemiernieku taktika. Oponents vairs nebija valstisks aktors, bet gan nevalstiski teroristiski grupējumi. NATO diezgan uzstājīgi paudiva viedokli, ka dalībvalstu nacionālajiem bruņotajiem spēkiem ir jābūt maziem un profesionāliem un fokusētiem uz konkrētām nišas spējām. Daudzas valstis pakļāvās spiedienam un attiecās no obligātā militārā dienesta, izņemot Igaunija.

Pēc 2008. gada globālās finanšu krīzes satricinājuma NATO un ES ietvaros notika sinerģijas meklējumi starp dažādu valstu rīcībā esošajām aizsardzības spējām. Šīs iniciatīvas bija vērstas uz lielāku starp valstu sadarbošanos trūkstošo spēju

attīstīšanu un uzturēšanu. Šie procesi eventuāli noveda pie aizsardzības sektoru pārstrukturizācijas un reformēšanas, lai padarītu tos efektīvākus un ietaupītu finanšu resursus. Negatīvā puse šīm reformām bija būtisks bruņoto spēku samazinājums un atteikšanās no militārā bruņojuma modernizācijas plāniem. Kā vienīgais izņēmums būtu izceļams Somijas piemērs, kuras totālās aizsardzības modeļa modernizācijas pasākumi 21. gadsimta pirmajā dekādē nerezultējās būtiskos aizsardzības sektora samazinājumos, jo Krievija kā apdraudējums, lai gan nekur publiski tas netika atzīts, joprojām saglabāja savu aktualitāti.

Pēc Krievijas agresijas Ukrainā, ņemot vērā tās Krievijas militārās priekšrocības Baltijas un Melnās jūras reģionos, tādas robežvalstis kā Baltijas valstis, Polija un Rumānija sajūtās ļoti apdraudētas trūkstošo pašaizsardzības spēju, nelielo cilvēku resursu bruņotajos spēkos un NATO nespējas savlaicīgi reaģēt uz augstas intensitātes konvencionālu militāro apdraudējumu atsevišķās alianses dalībvalstīs dēļ. Vācija, Zviedrija un Norvēģija bija spiestas atzīt, ka gadījumā, ja tās tiktu ierautas konfliktā ar Krieviju, to bruņoto spēki pēc ilgu gadu būtiskas samazināšanas nebūtu spējīgi pilnvērtīgi aizstāvēties. Līdz ar to valstīm bija jāatgriežas pie teritoriālās aizsardzības modeļa un jāsāk investēt aizsardzības jomā.

Baltkrievijas gadījumā, kurā aizsardzības politika ir ļoti cieši savīta kopā ar ārpolitiku, Aleksandrs Lukašenko, kuram bija labas divpusējās attiecības ar Ukrainu, atradās ļoti neērtā pozīcijā. Ilgstošās atkarības no Krievijas attiecības neļāva atklāti kritiski izteikties par situāciju un solidarizēties ar Ukrainu. Tajā pašā laikā īstenotie pasākumi aizsardzības un iekšlietu jomā liecina, ka Baltkrievija cenšas stiprināt savu novecojušo teritoriālās aizsardzības modeli un tādējādi demonstrēt savam kaimiņam, ka līdzīgs Ukrainas scenārijs Baltkrievijas gadījumā nebūtu iespējams.

2.2. Krievijas novērtējums

Vēsture un ģeogrāfiskais novietojums vistiešākajā mērā ietekmē valstu uztveri par Krieviju. Tādas pierobežas valstis, kā Somija, Baltijas valstis, Poli-

ja un Rumānija, kuras vēsturiski ir bijušas apspiestas un/vai bija konfliktējušas ar Krieviju, vienmēr ir saglabājušas piesardzību un neuzticēšanos sava lielā kaimiņa nolūkiem. Taču līdz pat Ukrainas krīzei šāda atklāta neuzticēšanās saglabājās tikai aizsardzības sektora ietvaros, jo oficiālais diskurss pauda nepieciešamību pēc konstruktīvām attiecībām ar Krieviju. Labas kaimiņattiecības tika uzskatītas par priekšnoteikumu ekonomikas attīstībai. Ģeogrāfiski attālākām valstīm kā Vācijai, Zviedrijai un Norvēģijai nostāja iepretim Krievijai bija neitrāla vai draudzīga, ko veicināja produktīvas savstarpējās ekonomiskās attiecības. Taču visciešākās attiecības ar Krieviju noteikti bija un joprojām saglabājas Baltkrievijai, kura līdz ar Aleksandra Lukašenko kļūšanu par prezidentu uzsāka visaptverošu valsts integrāciju ar Krieviju. Pēc divu dekāžu mērķtiecīgas integrācijas ekonomikas, sociālajā un aizsardzības jomā var gluži pamatoti apgalvot, ka Baltkrievijas suverenitāte un autonomija ir būtiski ierobežota.

Krimas aneksija mainīja uztveri par Krieviju visās valstīs. Izņemot Baltkrieviju, valstis nosodīja Krieviju par starptautisko normu pārkāpšanu un uzskata to par Eiropas drošības arhitektūras apdraudējumu. Baltijas valstis, Polija un Rumānija ir atzinušas, ka Krievija ir to nacionālās drošības galvenais apdraudējums papildus arī pieaugošās militarizācijas Krievijas Rietumu apgabalā un Kaļiņingradā dēļ. Rumānijas gadījumā satraukums pieauga brīdī, kad Krievija apstiprināja savu jauno Jūras spēku doktrīnu 2015. gadā, atzīstot Melnās jūras stratēģisko nozīmi nacionālās drošības interesēm un nospraužot militārās modernizācijas plānus Sevastopolē izvietotajai Melnās jūras flotei. Tie paredz iegādāties jaunus, modernus jūras kuģus un zemūdenes ar spārnoto raķešu pārvešanas spējām, integrētām gaisa aizsardzības spējām un jūras desanta spējām. Savukārt Krimas pussala tiks militarizēta ar mērķi nodrošināt pilna spektra A2/AD (*anti-access/area denial*) spējas. Summējot visas šīs aktivitātes kopā, militārais līdzsvars Melnajā jūrā ir novērstas par labu Krievijai. Loģiski, ka Rumānija saskata Krievijas A2/AD spējas kā tiešu apdraudējumu savai nacionālajai drošībai.

Arī Somija būtu ierindojama starp šīm valstīm, taču tai ir atšķirīgs politiskās komunikācijas stils,

atklāti nenosaucot Krieviju par apdraudējumu un uzsverot dialoga nozīmi. Taču Somijas valdības mērķtiecīgi īstenotie pasākumi iekšlietu un aizsardzības jomās liecina, ka tie ir vērsti uz Krievijas atturēšanu. Pilnīgi pretēja nostāja ir Zviedrijai, kuras politiskā komunikācija izceļas ar skaļu Krievijas kritizēšanu. Taču taisnības labad ir jāatzīst, ka tā ir politiskās elites paustā nostāja, jo sabiedrības novērtējums par Krieviju kā apdraudējumu ir ļoti neviennozīmīgs. Norvēģija un Vācija arī bija spiestas atzīt Krievijas radītā drauda Eiropas drošībai nopietnību un solidarizēties ar valstīm, kuras iestājas par stingras un nosodošas nostājas paušanu. Tā ir uzskatāma par apdraudējumu kolektīvajai drošībai un eskalācijas gadījumā šīs valstis neizbēgami tiktu ierautas konfliktā. Kancleres Angelas Merkelles vadībā Vācija šajā ziņā pat ir uzņēmusies līderību gan ekonomisko sankciju konsekventā pagarināšanā pret Krieviju, gan kolektīvās drošības nodrošināšanā Eiropā.

Baltkrievija ir īpaša ar to, ka vadošā elite apzinās, ka Krievijas visatļautība ir potenciāls nacionālās drošības apdraudējums. Taču sabiedrības skatījumā, kas visnotaļ sakņojas propagandas sniegtajā versijā par notikumiem Ukrainā, Krievija joprojām ir Baltkrievijas nozīmīgākais stratēģiskais partneris. Līdz ar to Lukašenko nav sabiedrības atbalsta palielināt izdevumus aizsardzības jomai. Pilnīgi pretēja situācija ir izveidojusies pārējo valstu gadījumā, kur Krievijas agresīvā ārpolitika ir jāvusi aizsardzības politikas veidotājiem pārliecināt gan politisko eliti, gan sabiedrību par nepieciešamību palielināt izdevumus aizsardzības sektoram, kas ir priekšnoteikums jebkurām iniciatīvām atturēšanas politikas veidošanā.

2.3. Centieni integrēt atturēšanu aizsardzības politikās

Visām valstīm ir raksturīgs tas, ka tām nav vienotas konsolidētas atturēšanas stratēģijas, bet drīzāk daudzkārtaina aizsardzības stratēģija, kas ietver pārnacionālus, reģionālus un nacionālus aspektus. Politiskajā diskursā atturēšanas jēdziens nonāca tikai pēc 2016. gada NATO Varšavas samita, kad pirmo reizi kopš Aukstā kara aliansē iekļāva to savā stratēģijā. Analizējot, kā atturēšanas

jēdziens atspoguļojas nacionālajā līmenī, nepieciešams norādīt, ka praktiski visas valstis apzinās to, ka ticamu Krievijas atturēšanu var veikt tikai NATO. Īpaša nozīme ir ASV, kurai ir nepieciešamās militārās spējas – tālās darbības rādiusa raķetes ar augstu precizitāti un kodolieroči. Īpaši tas attiecināms, ja tiek apsvērta doma īstenot atturēšanu ar sodīšanu.

Izņēmums ir divas ne-NATO dalībvalstis – Zviedrija un Somija –, kuras nevar paļauties uz alianses atbalstu un tāpēc ir apņēmušās attīstīt ofensīvas militārās spējas, kas nodrošinātu vismaz minimālu atturēšanu ar sodīšanu. Zviedrijas gadījumā par labu šādai izvēlei kalpo atklāsme par to, ka mūsdienu postmodernā sabiedrība vairs nav piemērota totālā aizsardzības modeļa atjaunināšanai, līdz ar to ir jālūkojas uz salīdzinoši dārgu augsto tehnoloģiju ieroču iegādi.

Pievēršoties NATO dalībvalstīm, primāri tās balstās uz alianses nodrošināto attālināto atturēšanu, taču arī nacionālā līmenī tās cenšas īstenot atturēšanas pasākumus. Tomēr ir jāatzīst, ka ģeogrāfisko ierobežojumu un resursu (personāla un finansiālu) trūkuma dēļ, tās saskaras ar izaicinājumiem, lai nodrošinātu ticamu atturēšanu. Katras valsts normatīvais mērķis būtu īstenot atturēšanu ar nolīgumu, taču, piemēram, Baltijas valstis un Norvēģija ģeogrāfisko apsvērumu un personāla resursu trūkuma dēļ, konflikta gadījumā nevar kavēt Krievijas karaspēka pārvietošanos. Līdz ar to tās aprobežojas ar centrālās atturēšanas pasākumiem, kas ir vērsti uz aizsardzības sektora stiprināšanu (paš aizsardzības spēju attīstīšana, bruņojuma iegāde, izturētspējas celšana u.c.), bet noteikti nav uzskatāmi no Krievijas puses kā atturoši.

Vācijai, Norvēģijai, Somijai un Baltkrievijai vēsturisku un politisku iemeslu dēļ svarīgs papildu elements aizsardzības stratēģijās bez atturēšanas elementa ir arī dialogs. Tās iestājas par dialoga ar Krieviju veidošanu un uzturēšanu. Atturēšana un dialogs netiek uzskatīti par viens otru izslēdzošu elementiem, bet gan kā divi paralēli, savstarpēji papildinoši procesi. Respektīvi, valstis aktīvi bruņojas un atbalsta NATO iniciatīvas, bet vienlaicīgi meklē veidus, kā mazināt radušos saspīlējumu Rietumu un Krievijas attiecībās.

Vācija šajā ziņā ir īpašs gadījums. Pēc 2011. gadā uzsāktajām bruņoto spēku modernizācijas reformām *Bundeswehr* piedzīvoja drastiskus personāla samazinājumus un modernizācijas plānu apturēšanu. Neskatoties uz Baltajā grāmatā (2016) paustajām ambīcijām par bruņoto spēku palielināšanu, esošo militāro spēju modernizēšanu un jaunu atīstīšanu, *Bundeswehr* stāvoklis tiek vērtēts kā ļoti kritisks. Principā Vācija pat tagad, 2018. gadā, nav spējīga nodrošināt pilnvērtīgu ieguldījumu kolektīvajā drošībā. Nedaudz labākas sekmes Vācijai ir dialoga vešanā ar Krieviju. Tā ir iniciējusi strukturēto dialogu Eiropas Drošības un sadarbības organizācijas (EDSO) ietvaros, cenšoties rast kopīgus saskarsmes punktus starp Rietumiem un Krieviju. Šī iniciatīva detalizētāk tiks analizēta nākamajā sadaļā.

Jāatzīmē, ka Baltkrievija cenšas pildīt mediatora lomu starp konfliktējošajām pusēm, organizējot un uzņemot abas Ukrainas krīzes noregulēšanas sarunas. Tādējādi Baltkrievija cenšas demonstrēt savu noderīgumu Krievijas acīs un akcentēt savu neitralitāti Rietumu valstīm. Taču prakse rāda, ka Baltkrievijai neizdodas sasniegt nevienu no mērķiem. Krievija ir kļuvusi tikai prasīgāka pret Baltkrieviju saistībā ar tās ekonomiskajām saistībām. Savukārt, Rietumu valstis vienkārši netic Baltkrievijas neitralitātei, ņemot vērā tās atkarības attiecības ar Krieviju.

Paradoksālā kārtā valstu gadījumu analīze parāda, ka neatkarīgi no tā, vai valsts ir NATO dalībvalsts, izņemot Baltkrieviju, visas paļaujas uz ASV lomu nodrošināt atturēšanu ar sodīšanu. Respektīvi, tās saprot, ka ticamu stratēģiska līmeņa atturēšanu, kas iedarbojas uz Krieviju, var veikt tikai ASV. Nacionālā un reģionālā līmenī īstenotie pasākumi ir ļoti būtiski, lai demonstrētu valstu gatavību pretoties potenciālas krīzes gadījumā, taču tie ir nepietiekami, lai nodrošinātu ticamu atturēšanu. Līdz ar to ASV ieņem centrālo lomu jebkuras atturēšanas politikas diskusijā un kalkulācijā. Baltkrievijas gadījumā ierobežoto finanšu resursu dēļ Lukašenko īsteno vārgus centrālās atturēšanas pasākumus, ko Krievija saskata ne vairāk kā nelielu aizkavēšanu, nevis ticamu atturēšanu.

Visbeidzot, ņemot vērā Krievijas militāro pārspēku reģionā un ierobežotos finanšu resursus, kuri ir nacionālo valstu rīcībā, vairums valstu izceļ reģionālās sadarbības nozīmi. Ne-NATO dalībvalstis

– Zviedrija un Somija – ir pastiprinājušas savstarpējo sadarbību un cenšas ievirzīt Ziemeļvalstu aizsardzības sadarbības platformu atbilstoši aktuālajai ģeopolitiskajai situācijai. Abas valstis arī aktīvi iesaistās NATO militārajās mācībās, kuras norisinās Baltijas jūras reģionā. Apjomīgās NATO mācības *Trident Juncture 2018* ir spilgts piemērs abu valstu ieinteresētībai aktīvi līdzdarboties kolektīvās drošības mācībās, kurās tiek izspēlēti 5. panta iedarbināšanas scenāriji.

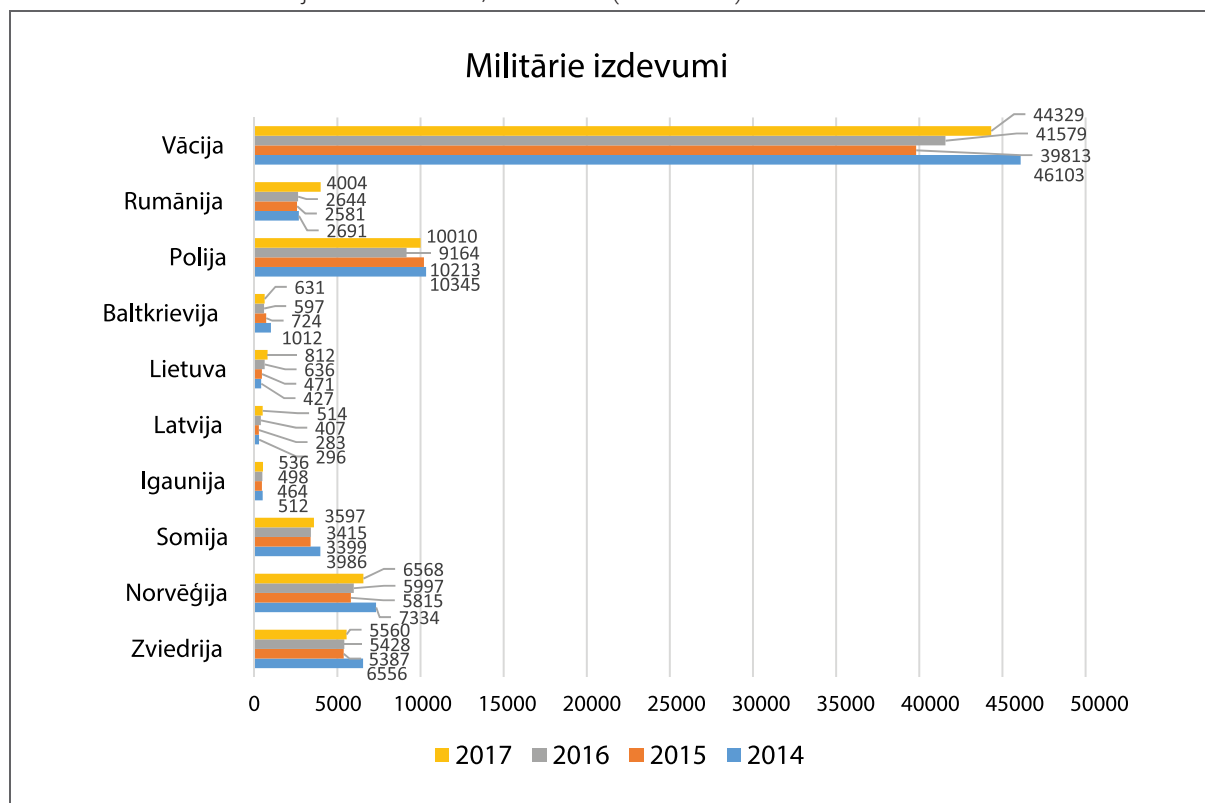
NATO dalībvalstis – Baltijas valstis, Polija un Vācija – strādā pie esošo spēku savstarpējās savietojamības un cenšas darīt maksimāli visu, lai mazinātu šķēršļus, kas kavē ātru reaģēšanas spēku izvēršanu krīzes laikā. Fundamentāli nozīmīgs jautājums ir pastāvošās NATO komandvadības ķēdes uzlabošana, pielāgojot to reģiona operacionālajām vajadzībām. Parāli Vācija papildus vēl aktīvi darbojas OSCE, lai rastu kopsaucēju starp Rietumiem un Krieviju. Visbeidzot, Rumānija ir īpašs gadījums. Tā izmisīgi cenšas veidot sadarbību ar Melnās jūras valstīm Bulgāriju un Turciju, jo tikai vienotas pozīcijas gadījumā ir iespējams panākt lielāku NATO iesaisti šajā reģionā.

2.4. Praktiskie pasākumi

Nacionālā līmenī valstis ir fokusējušās uz aizsardzības sektora stiprināšanu, kas pēdējā desmitgadē piedzīvoja ļoti nozīmīgus samazinājumus. Pirmais būtiskais solis visām bija palielināt aizsardzības tēriņus (skatīt 1. grafiku). NATO dalībvalstis 2014. gada Velsas samita laikā apņēmas vairs nesamazināt tēriņus aizsardzībai un apturēt radikālās reformas bruņotajos spēkos. Attiecīgi nākamajā samitā Varšavā dalībvalstis jau visas apņēmas kāpināt vidējā termiņā izdevumus aizsardzībā līdz diviem procentiem no iekšzemes kopprodukta. Izņēmums, protams, ir Vācija, kura iekšpolitiski nevar saņemt atbalstu tik straujam budžeta kāpinājumam un, ņemot vērā ekonomiskos rādītājus, pats aizsardzības sektors nespētu šo naudu tik īsā laikā apgūt. Valstis, kuras nav NATO dalībvalstis, arī iestājas par pakāpenisku aizsardzības izdevumu palielināšanu. Visgrūtāk šajā ziņā klājas Baltkrievijai, kuras ekonomiskā situācija neļauj to darīt nepieciešamajos apmēros.

1. attēls.

Valstu militārie izdevumi miljonos ASV dolāru, 1949-2017 (SIPRI 2018).

Otrs solis bija pārskatīt attīstāmo militāro spēju sarakstus un sākt veikt nepieciešamos iepirkumus. Papildus, ņemot vērā mūsdienu karadarbības hibrīdo raksturu, valstīm nācās secināt, ka tām ir jārisina dažāda tāda veida nemilitāri apdraudējumi, kā kiberdraudi un propaganda. Valstis ar ierobežotiem militāriem resursiem pārsvarā investē savos aizsardzības sektoros, kas kalpo centrālās atturēšanas nolūkiem. Taču, protams, galamērķis būtu īstenot atturēšanu ar noliegumu.

Baltijas valstis bija starp tām valstīm, kurām līdzvērtīgi ir jārisina gan militāra, gan nemilitāra rakstura apdraudējumi. Militārajā jomā visas trīs valstis attīsta pašaizsardzības spējas un būtiski palielina militārpersonu skaitu. Piemēram, Lietuva atjaunoja obligāto militāro dienestu. Savukārt Latvija lielus resursus atvēl teritoriālajiem spēkiem – Zemessardzei. Īpaša uzmanība ir pievērsta Speciālo uzdevumu vienības palielināšanai un stiprināšanai, tādējādi nodrošinoties pret potenciālajiem “zaļo vīriņu scenārijiem”. Sadarbība starp iekšlietu un aizsardzības sektoriem tiek stiprināta, lai nodrošinātu spēcīgu civilmilitāro sadarbību, jo

sevišķi, kas attiecas uz robežkontroli. Krievvalodīgo masu plašsaziņas līdzekļu popularitātes un lielo krievvalodīgo kopienu dēļ, jo sevišķi Igaunijā un Latvijā, cīņu ar propagandu Baltijas valstis ir noteikušas kā vienu no nacionālās drošības prioritātēm. Starp īstenotajiem pasākumiem ir nacionāla mēroga patriotisma kampaņas un dažādas viltus ziņas atmaskošanas iniciatīvas. Vislielākos līdzekļus propagandas apkarošanai ir atvēlējusi Igaunija, izveidojot speciālu televīzijas kanālu krievu valodā. Papildus Latvijas gadījumā speciāls priekšmets par valsts aizsardzību ir iekļauts skolēnu mācību programmā. Savukārt Lietuva ir izdevusi rokasgrāmatu, ko darīt sabiedrībai kara gadījumā.

Polijai no visām aplūkotajām valstīm ir vislielākās ambīcijas, un tā vēlas kļūt par līderi Baltijas aizsardzībā. Tā ne tikai bruņojas, lai varētu īstenot atturēšanu ar noliegumu, bet arī aktīvi piedalās NATO attālinātās atturēšanas centienos, piem., izvietojot savu tanku vienību Kanādas vadītajā daudz nacionālajā bataljonā Latvijā. Pārsvarā Polija fokusējas uz militāro apdraudējumu risināšanu, apjomīgi modernizējot un reformējot tās bruņotos spēkus.

Tai ir trīs divīzijas, no kurām viena ir izvietota tuvu pie Kaļiņingradas apgabala, un divi bruņoti bataljoni atrodas netālu no Varšavas. Tās teritorijā izvietotais militārais štābs (*Multinational Corps North East*) pēc Ukrainas krīzes ir pārtapis no nomaļa reģionāla štāba par vitāli svarīgu posmu NATO komandķēdē. Tam būs pakļauti daudznacionālo divīziju štābi – viens no tiem Elblongā Polijā, bet otrs Ādažos Latvijā. Šiem reģionālajiem štābiem attiecīgi pakļautos Baltijas valstīs un Polijā izvietotie daudznacionālie bataljoni. Līdz ar to Polijai ir centrālā loma jebkurā Baltijas valstu aizsardzības plānošanā. Visbeidzot, Polija arī mērķtiecīgi strādā pie brīvprātīgo teritoriālo spēku izveidošanas, kas tādējādi veicinātu lielāku sabiedrības iesaisti valsts aizsardzībā.

Turpretī Rumānija, lai kompensētu NATO nepietiekamo klātbūtni Melnajā jūras reģionā, ir apņēmusies stiprināt savas pašaizsardzības spējas, fokusējoties uz A2/AD un Jūras spēkiem. Militārās modernizācijas plānos kā prioritātes tiek izvirzītas – tālās un tuvējās darbības gaisa aizsardzības sistēmas, krasta aizsardzības sistēmas, daudzfunkcionālas korvetes, komandvadības sistēmas, kājnieku kaujas mašīnas, bruņutransportieri. Jūras spēku modernizācija paredz attīstīt tādas spējas, kā pret-zemūdens karadarbība, pret-kuģu raķetes, pretgaisa raķešu sistēmas uz kuģiem, kā arī bruņojumā esošo daudzfunkcionālo fregašu modernizācija. Savukārt gaisa spēku spēju uzlabošanas nolūkos Rumānija plāno iegādāties piecus *Lockheed Martin F-16* gaisa kuģus un vēl 36 *F16* gaisa kuģus, iespējams, no ASV, Grieķijas un Izraēlas (Janes 2018). Starp prioritātēm ir arī gaisa telpas novērošanas un pretgaisa aizsardzības spējas. Līdzīgi kā Polija, arī Rumānija veic *Patriot* raķešu sistēmas iegādi no ASV.

Vācijas gadījumā pēdējie aizsardzības spēju atzinumi liecina, ka tā nav spējīga pilnvērtīgi nodrošināt savu ieguldījumu kolektīvajā drošībā, piemēram, tikai 30 procenti no tās gaisa kuģiem ir operacionāli. Kopš 2011. gada, kad tika uzsāktas drastiskas reformas Vācijas bruņotajos spēkos, tie tika samazināti līdz minimumam galvenokārt, lai nodrošinātu daļību miera uzturēšanas operācijās. Rezultātā šobrīd Vācijai ir jāveic ievērojami ieguldījumi bruņojuma modernizēšanā un personāla resursos, lai tā varētu īstenot savu lomu

NATO kolektīvajā drošībā un darboties kā līderis Baltijas jūras reģiona drošībā, ko daudzas šī reģiona valstis sagaida no tās.

Savukārt Norvēģija, Somija un Zviedrija pauž ambīcijas īstenot ierobežota apmēra atturēšanu ar sodīšanu. Pēdējās divas plāno iepirkt raķešu sistēmas, kas ir spējīgas trāpīt stratēģiskajiem objektiem Krievijā. Norvēģija plāno atjaunot tās gaisa kuģu floti, iegādājoties 52 F-35, kas, ņemot vērā Norvēģijas ģeogrāfisko novietojumu, ir nopietns papildinājums NATO spējai īstenot atturēšanu ar sodīšanu. Interesantā kārtā Krievija šīs darbības neuztver kā provokatīvas, kas apstiprina tēzi, ka mazas valstis var attīstīt ofensīvas spējas, jo potenciālais agresors tās neuztvers kā patiesi apdraudošas to ierobežojošā efekta dēļ. Problēma ir tāda, ka šādas ofensīvās spējas pat ierobežotā apmērā ir ārkārtīgi dārgi attīstīt, kas tādējādi Baltijas valstu gadījumā īsti nav īstenojama ambīcija.

Papildus Zviedrija atjaunoja obligāto militāro dienestu un apstiprinājusi bruņoto spēku modernizācijas plānus, kas paredz izveidot četras brigādes un kaujas grupu Gotlandē, tālās darbības raķetes un teritoriālās vienības. Somijai galvenā identifikētā vājība bija visu bruņoto spēku gatavības paaugstināšana, līdz ar to visi centieni ir vērsti uz sektorālo sadarbību un vienību reaģēšana laika uzlabošanu. Sabiedrības izturētspējas jautājums ir aktuāls tikai Zviedrijas gadījumā, jo Somijas modernizētais totālās aizsardzības modelis nodrošina jau visas sabiedrības iesaisti valsts aizsardzībā konflikta gadījumā.

Visbeidzot, Baltkrievija īsteno dažus ierobežota rakstura nacionāla līmeņa atturēšanas pasākumus, lai vismaz kaut kā palielinātu tās autonomiju no Krievijas aizsardzības jomā. Viens no pirmajiem soļiem bija palielināt atalgojumu iekšlietu struktūru darbiniekiem, jo sevišķi tiem, kuri atbild par robežu apsardzi. Kadru nomaiņa starp augstākajām militārpersonām, kuras nav apguvušas militāro izglītību Krievijā, liecina par Lukašenko vēlmi mazināt Krievijas ietekmi pār Baltkrievijas bruņotajiem spēkiem. Papildus tiek meklēti citi stratēģiskie partneri un eksporta tirgi Baltkrievijas militārajai rūpniecībai Āzijā (Ķīna, Vjetnama, Indija, Azerbaidžāna un Pakistāna).

2.5. Izaicinājumi īstenot ticamu atturēšanu

Firstly, Savos centienos atturēt Krieviju valstis saskaras ar dažiem, taču ļoti nopietniem izaicinājumiem. Neskatoties uz pastāvošo vienprātību par Krievijas apdraudējumu un vispārējo atbalstu straujai aizsardzības tēriņu paaugstināšanai, valstīm pietrūkst resursu, lai īstenotu pilnvērtīgi visas formulētās vai jau aizsāktās iniciatīvas. Lai gan varētu šķist, ka Baltijas valstis varētu justies visdrošāk, jo atrodas NATO uzmanības centrā, tās visvairāk cieš no personāla un finanšu resursu trūkuma. Aizsardzības politikas veidotāji atrodas nepārtrauktā dilemmas situācijā, kurā brīdī atvēlēt resursus savu nacionālo paš aizsardzības spēju attīstībai un kurā – NATO īstenotajiem pasākumiem viņu valstī fiziski uz vietas. Uzņemošās valsts funkcijas ir ārkārtīgi laika un resursu ietilpīgas. Līdz ar to, lai neizskatītos nepateicīgas un alianses attālinātās atturēšanas pasākumu neatbalstošas, Baltijas valstis ir spiestas tērēt naudu infrastruktūras objektos un nereti atlikt plānotos iepirkumus uz vēlāku laiku.

Bagātās Ziemeļvalstis Norvēģija un Zviedrija saskaras ne tikai ar cilvēku resursu trūkumu, proti, tām ir postmodernas sabiedrības, kuras nesaskata savu tiešo lomu valsts aizsardzībā. Somijas visaptverošais aizsardzības modelis paredz visas sabiedrības gatavību iesaistīties valsts aizsardzībā, taču joprojām 5,5 miljoni iedzīvotāju pret skaitliski daudz pārāko Krieviju ir nepietiekami. Tāpēc tās ir paudušas vēlmi iegādāties ierobežota apmēra ofensīvās militārās spējas. Uzreiz gan būtu atzīmējams, ka, atšķirībā no Somijas un Norvēģijas, Zviedrijas gadījumā līdz šim brīdim ir bijuši tikai skaļi vārdi un maz reālas rīcības šajā virzienā.

Baltkrievijas gadījumā nav sabiedrības atbalsts aizsardzības tēriņu palielināšanai, jo Krievija netiek uzskatīta par apdraudējumu. Līdz ar to politiskajai elitei nav mandāta paaugstināt tēriņus aizsardzībai. Līdz ar to šī valsts no visām aplūkotajām saskaras ar vislielāko finanšu resursu trūkumu aizsardzības sektoram, ko ir izraisījusi Baltkrievijas ekonomikas vispārējā negatīvā veiktspēja. Tajā pašā laikā deviņdesmito gadu sākumā uzņemtais virziens un Lukašenko skatījums par abām valstīm kā asinsbrāļiem ir nostādījis

aizsardzības nozari no Krievijas atkarīgā pozīcijā, kas gadu laikā ir sagrāvis Baltkrievijas suverenitāti. Baltkrievijas militārās industrijas komplekss, kas relatīvi ir konkurētspējīgs ieroču tirgū, dod cerības dzirksti, ka aizsardzības nozarei varētu palielināties finansējums. Tomēr pēdējos gados to apdraud Krievijas uzņēmumi, kas mēģina izslēgt Baltkrievijas importu. Lukašenko cenšas kompensēt šīs pārmaiņas, veidojot jaunas partnerattiecības ar konservatīvajiem režīmiem Āzijā, Āfrikā un Tuvajos Austrumos.

Bez resursu jautājuma valstis saskaras ar operacionāliem izaicinājumiem. Militārā asimetrija gan Baltijas jūrā, gan Melnajā jūrā ir neapstrīdama. Ģeogrāfisko apsvērumu dēļ Baltijas valstis nav aizstāvas ar konvencionāliem līdzekļiem vien. Krievijas militārais spēks ir skaitliski un militāro tehnoloģiju ziņā pārāks, Baltijas valstu militārā personāla kapacitāte ir minimāla un NATO papildspēku pārvietošanās ir pārāk lēna. Neskatoties uz Rumānijas ambiciozajiem militārās modernizācijas plāniem, tā nevar viena stāties pretī Krievijas pārākumam Melnajā jūrā, tai vismaz būtu nepieciešams Turcijas un Bulgārijas atbalsts.

Šo atbalstu Rumānija nesaņem, jo tā saskaras ar reģionāliem politiskajiem izaicinājumiem, ņemot vērā, ka Bulgārija un Turcija neuztver Krieviju kā apdraudējumu. Lai gan Turcija un Bulgārija ir paudušas bažas par Krievijas pieaugošo militāro pārspēku reģionā, tās dažādu politisku un ekonomisku apstākļu dēļ neuzskata to par reālu apdraudējumu un nevēlas pasliktināt attiecības ar Kremli. Cenšoties panākt vienotu reģiona nostāju visām trīs valstīs, visi Rumānijas centieni līdz šim panākt lielāku alianses klātbūtni tās teritorijā ir bijuši neveiksmīgi. Baltijas jūras reģionā ir virspusēji vienota draudu uztvere un kopēja nostāja par veicamajiem pasākumiem gan starp NATO, gan ne-NATO valstīm, kas ir ļāvis aliansei īstenot savas rīcībpolitikas ļoti īsā laikā. Tajā pašā laikā pastāv dažādi politiski, tiesiski un operacionāli mikro līmeņa šķēršļi, kas kavē ne-NATO dalībvalstu sadarbību ar alianses dalībvalstīm. Kā piemēru var minēt izlūkdienestu apmainīšanos ar informāciju. Līdz ar to reģionālie politiskie apsvērumi ir būtisks šķērslis, ar ko saskaras valstis gan Baltijas, gan Melnās jūras reģionos.

Nacionāla līmeņa politiskais izaicinājums ir tikai viens, proti, noturēt politiskās elites apņemšanos saglabāt vai pat palielināt aizsardzības izdevumus vismaz vidējā termiņā. Tas ir tikai normāls demokrātisks process, kad reizi četros gados nomainās politiskā elite, tomēr svarīgi ir, ka tomēr tiek saglabāta politiskā pēctecība. Ļoti aktuāli tas ir Rumānijas gadījumā, kur korupcija arī politiskā līmenī ir nacionāla problēma.

Visbeidzot, arī stratēģiskā līmenī pastāv politiskie šķēršļi. Lai gan NATO ir militāras sadarbības platformas veida organizācija, tās darbība ir ļoti politizēta, respektīvi par jebkuru rīcībpolitiku ir jābūt vienbalsīgam politiskajam atbalstam. Tas attiecīgi liek apšaubīt NATO lēmumu pieņemšanas efektivitāti un ātrumu krīzes gadījumā.

3. Bruņojuma kontrole kā atturēšanas stratēģiju papildinošs elements

Ja atturēšanas jēdziens ir balstīts uz Rietumvalstu un Krievijas attiecību saglabāšanu, tad ir nepieciešams meklēt risinājumus, kā novērst tālāku situācijas pasliktināšanos Baltijas valstu un Melnās jūras reģionā, kur šobrīd notiek pieaugoša militarizācija. Viens no šādiem instrumentiem, kas tika bieži izmantots kā paralēls process atturēšanas stratēģijai Aukstā kara laikos, bija bruņojuma kontrole. NATO bija skaidra un robusta aizsardzības stratēģija, taču tā netraucēja Rietumvalstīm veikt pārrunas ar Padomju Savienību par bruņojuma kontroli.

3.1. Bruņojuma kontroles definīcija un vēsturiskā perspektīva

Pirms analizēt, kā bruņojuma kontrole mijiedarbojas ar atturēšanas jēdzienu un kā tā varētu līdzēt mazināt situācijas saasināšanos, ir nepieciešams sniegt nelielu ieskatu šī jēdziena būtībā. Pastāv dažādi veidi, kā var definēt bruņojuma kontroli. Galvenā atšķirībā ir uzlūkot šo jēdzienu sašaurināti vai paplašināti. Sašaurinātā pieeja radās 20. gadsimtā, kad bruņojuma kontrole tika ekskluzīvi attiecināta tikai uz kodolieroču attīstības, izplatības un izmantošanas ierobežošanu 19. gadsimta

40. gados un 19. gadsimta 50. gados. Savukārt visi citi valstu mēģinājumi ierobežot valstis no bruņošanās tika iekļauti atbruņošanās jēdzienā (Larsen, Smith 2005: 3).

Saskaņā ar Hedliju Bullu (*Hedley Bull*) galvenā atšķirība starp bruņojuma kontroli un atbruņošanu ir šāda: bruņojuma kontrole paredz bruņojuma samazināšanu vai aizliegšanu, citkārt, bruņojuma kontrole paredz starptautiski izveidotu vienošanos par ieroču skaitu, veidu, attīstību un izmantošanu. Attiecīgi pēc viņa domām, bruņojuma kontrole ietver visas tās darbības militārajā jomā, par ko savstarpēji konfliktējošas valstis, vienotu interešu vadītas, ir gatavas sadarboties, tomēr vienlaikus aktīvi konfliktējot citās jomās (Bull 1961: xiv). Savukārt Tomass Šellings (*Thomas Schelling*) un Mortons Halperins (*Morton Halperin*) definē bruņojuma kontroli kā divu savstarpēji konfliktējošu valstu apzināšanos, ka paralēli nesaskaņām tām ir arī kopējas intereses – izvairīties no reālas karadarbības, ko neviena no pusēm nevēlas (Schelling, Halperin 1961: 1).

Visbiežāk atbruņošanās jēdzienam veltītā kritika ir tāda, ka īstenotās politikas ir izplūdušas un naidīgas, jo pilnīgs aizliegums valstīm bruņoties nav realizējams to suverenitātes īstenot nacionālo aizsardzību atbilstoši savām interesēm un skatījumam dēļ. Turklāt trūkst kontroles mehānismu, kā tiešām nodrošināt to, ka valstis vairs nebruņojas. Bruņojuma kontroles būtība ir akceptēt starptautiskās sistēmas reālības, ka vairākums valstu vēsturiski ir bruņojušās un nav pamata uzskatīt, ka tās pēkšņi, kāds piespiestu pārstatīt to darīt. Līdz ar to ir jārod kopsaucējs par tām bruņojuma kategorijām, kuras pēc valstu domām apdraud starptautisko vai reģionālo drošību. Tām ir jāvienojas par konkrētu regulējumu, kas būtu saistošs iesaistītajām pusēm, un atbildīgo institūciju, kas kontrolētu līguma ievērošanu. Tikai pastāvot šiem nosacījumiem, galvenokārt, efektīvai kontrolei un caurskatāmībai, var panākt relatīvu savstarpēju uzticēšanos starp iesaistītajām pusēm un tādējādi nodrošināt, ka visas pušes to ievērotu.

Stjuarts Krofts (*Stuart Croft*) iestājas par plašāku bruņojuma kontroles interpretēšanu, un norāda,

ka atbruņošanās jēdziens ir tikai viena daļa no bruņojuma kontroles. Viņš analizē bruņojuma kontroli vēsturiskā perspektīvā līdz pat antīkajai Grieķijai un definē to kā politisko vienību savstarpēju vienošanos, kas paredz ierobežot noteiktu bruņojuma veidu ražošanu, iegādi un izmantošanu (Croft 1996: 14). Analizējot vēsturiskā perspektīvā dažādus bruņojuma kontroles gadījumus, viņš izdala piecus tās paveidus: (1) bruņojuma kontrole, kas ir radusies, noslēdzoties kādam konfliktam, piem., bruņošanās aizliegums Vācijai pēc Pirmā pasaules kara; (2) bruņojuma kontrole ar mērķi saglabāt stratēģisko stabilitāti; (3) bruņojuma kontrole, lai ierobežotu ieroču izplatību; (4) bruņojuma kontrole, lai radītu noteiktas uzvedības normas; un (5) starptautisko organizāciju īstenota bruņojuma kontrole (Croft 1961: 15). Līdz ar to saskaņā ar Stjuartu bruņojuma kontroles jēdziens ietver jebkura veida sadarbības formas – divpusējas vai daudzpusējas – starp valsts vai nevalstiskajiem aktoriem ar mērķi ierobežot konkrēta bruņojuma attīstīšanu, izplatīšanu un izmantošanu. Taču šādas vienošanās virsmērķis šādai ir novērst situācijas eskalāciju un konflikta izcelšanos.

Arī Hedlijs Bulls norāda, ka galvenie iemesli, kāpēc bruņojuma kontrole ir simpātiska divām savstarpēji konfliktējošām pusēm, ir saistīti ar centieniem novērst reālas karadarbības izcelšanos vai vismaz ierobežot tās apmērus gadījumā, ja tā ir sākusies. Starp citiem saprātīgiem motīviem ir valstu nevēlēšanās ciest ekonomiskos zaudējumus, izšķērdējot resursus bruņošanās sacensībās, un militarizēt sabiedrību (Bull 1961: 3-4). Savukārt, reālistu skaidrojums, kāpēc valstis vienlaicīgi bruņojas un veic pārrunas par bruņojuma kontroli, kas var pat rezultēties ar starptautiska līguma noslēgšanu, kas eventuāli ierobežos tās iespējas bruņoties, ir drošības dilemma, kādā atrodas valstis. Kā norāda Roberts Džerviss (*Robert Jervis*), tad starptautiskajā sistēmā valstis nodrošina savu drošību, attīstot savas militārās spējas un turoties līdzīgu citu valstu, jo sevišķi savu potenciālo oponentu tempiem. Tā kā ir grūti nošķirt ofensīvās no aizsargājošajām militārajām spējām, tas ir valstu interesēs aktīvi sekot līdzīgu un jau paredzēt ieroču attīstības tendences citās valstīs, lai attiecīgi pārskatītu savu nacionālo apdraudējumu novērtējumu (Jervis 1978).

Līdz ar to bruņojuma kontroles stiprā puse ir uzraudzības un kontroles mehānismu nodrošināšana. Turklāt tie ir dzīvotspējīgi ne tikai konfliktējošos apstākļos, bet arī miera laikā, kad valstis vairs neuzskata viena otru par oponentu un attiecības savā starpā ir pat konstruktīvas. Savukārt to vājā puse ir pārbaudes mehānismu efektivitāte un attiecīgi no tiem izrietošā pušu savstarpējā uzticēšanās par sniegtās informācijas patiesumu. Augstas neuzticēšanās apstākļos ir ārkārtīgi grūti konfliktējošajām pusēm tiešām pēc būtības veikt pārrunas un vienoties par kādiem bruņojuma kontroles līgumiem un mehānismiem. Apzinoties to, cik fundamentāla nozīme ir uzticēšanās faktoram, bruņojuma kontrole arī nodrošina dažādus caurskatāmības un savstarpēju uzticēšanos veicinošus mehānismus, kas ir priekšnoteikums, lai veidotos savstarpēja uzticēšanās.

Velkot paralēles starp atturēšanas un bruņojuma kontroles jēdzieniem, var secināt, ka abiem ir kopīgs mērķis, proti, novērst konfliktu, bet, ja reiz tas ir izcēlies, tad mazināt tā iznīcinošo raksturu un aizkavēt tālāku eskalāciju. Atturēšana pēc savas būtības ir konservatīva stratēģija, ko raksturo skaidra un samērā naidīga konfliktējošo pušu komunikācija par to, kura puse jūtas apdraudēta, kas īsteno atturēšanu un pret ko ir vēsta atturēšana. Līdz ar to ir zināma paredzamība, kas noteikti ir uzskatāma par atturēšanas jēdziena pozitīvo pusi. Taču negatīvā puse ir, ka šādas vēsas attiecības atstāj maz iespēju paralēli attīstīt dialogu. Kā nekā, neviena no pusēm nav ieinteresēta situācijas eskalācijā, tāpēc ir būtiski, ka abas puses tomēr runā viena ar otru. Bruņojuma kontrole ar tās dažādiem saspīlējuma noregulēšanas instrumentiem var kalpot par būtisku papildinošu elementu atturēšanas stratēģijai. To varēja novērot Aukstā kara laikā, kad abi elementi – gan atturēšana, gan bruņojuma kontrole – bija klātesoši ASV un Padomju Savienības ārpolitikā.

Diskusijas par nepieciešamību pēc bruņojuma kontroles aizsākās 19. gadsimta 50. gados, kuru galvenais fokuss bija aizliegt kodolieroču izmēģinājumus, izveidojot Starptautisko Atomenerģijas aģentūru (IAEA) Vīnē 1956. gadā. Lai novērstu kodolieroču un to tehnoloģiju nonācšanu pieaugoša skaita valstu rīcībā, 1968. gadā valstis parakstīja

Kodolieroču neizplatīšanas līgumu (KNL). 19. gadsimta 60. gados norisinājās arī pirmās diskusijas starp Rietumvalstīm un Padomju Savienību par stratēģisko uzbrukuma ieroču skaita samazināšanu. Vēlāk 19. gadsimta 70. gados un 19. gadsimta 80. gados notika diskusijas par pretraķešu aizsardzības sistēmām (ABM), kā arī tuvā un vidējā rādiusa raķešu izvietojumu Eiropā, kas vainagojās ar ASV un Krievijas parakstīto Līgumu par tuvā un vidējā darbības rādiusa raķešu likvidāciju (INF). Paralēli tika sāktas debates par konvencionālā bruņojuma kontroli Eiropā. Pirmais solis bija 1973. gadā, izveidojot EDSO, kur turpmākās divas desmitgades norisinājās smagas diplomātiskas cīņas, lai izveidotu funkcionējošu bruņojuma kontroles režīmu Eiropā. Starp svarīgākajiem līgumiem, kuri veicina caurskatāmību un nodrošina savstarpēju uzticēšanos, ir jāmin Vīnes dokuments (1992), Līgums par konvencionālo spēku izvietojumu Eiropā (CFE) (1990) un Atvērto debesu līgums (2001).

Var secināt, ka paralēli skaidrai un robustai atturēšanas stratēģijai, bruņojuma kontroles jautājumi darbojās kā būtiski saskarsmes punkti starp diviem konfliktējošiem blokiem – Rietumvalstīm un Padomju Savienību. Taču mūsdienu ģeopolitiskajā situācijā, kā jau tas ir ticis iepriekš norādīts, atturēšanas jēdziens ir mainījies. Mainījies ir arī bruņojuma kontroles situācija Eiropā, tomēr šīs izmaiņas automātiski neizslēdz bruņojuma kontroli kā vienu no iespējamajiem risinājumiem valstu drošības problēmām.

3.2. Bruņojuma kontroles potenciālais piensums iespējama mazināšanā pašreizējā ģeopolitiskajā situācijā Eiropā

Krimas aneksija un karš Ukrainā ne tikai pasliktināja attiecības starp Rietumvalstīm un Krieviju, bet arī atklāja jau vairākus gadus esošo krīzi bruņojuma kontroles jomā. Tās aizsākumi ir meklējami jau ASV 21. gadsimta pirmajā dekādē. Pirmais notikums bija 2002. gadā, kad ASV prezidents Džordžs Bušs (*George W. Bush*) paziņoja par ASV izstāšanos no Pretraķešu aizsardzības līguma (ABM), jo tas traucē īstenot ASV nacionālās drošības intereses, izvēršot pretraķešu aizsardzības sistēmas (*Congressional Research Service*

2018: 6-7). ASV 2007. gadā pieņemtais lēmums izvietot radaru sistēmas Čehijā un pārtvērējaķetes Polijā tika kritizēts no Krievijas puses. Drīz pēc tam Krievija sāka pārkāpt Līgumu par vidējā un tuvā darbības rādiusa raķešu likvidāciju, attīstot un testējot jaunus raķešu sistēmas (*Congressional Research Service* 2018: 8). Pati Krievija gan to nav nekad atzinusi. Tieši pretēji, pēc ASV prezidenta Donalda Trampa (*Donald Trump*) paziņojuma par izstāšanos no Līguma par tuvā un vidējā darbības rādiusa raķešu likvidāciju 2018. gada oktobrī, tika sacelta liela ažiotaža par jaunas kodolsacensības sākšanos starp ASV un Krieviju. Principā situācija nav ne pasliktinājusies, ne uzlabojusies, bet gan saglabājusies tikpat drūma kā iepriekš – līgums jau vairs nedarbojās kopš ASV konstatētajiem Krievijas pārkāpumiem, un pēdējos gados bruņojuma kontroles eksperti jau pauda bažas, ka līgums ir “miris”.

Otrs ļoti būtisks līgums ar neskaidru nākotni ir Stratēģisko ieroču samazināšanas līgums (*New START* 2011), kas tika parakstīts ASV prezidenta Baraka Obamas (*Barack Obama*) laikā. Tā darbības termiņš ir 2021. gada februāris. Līdz pat šim brīdim nav uzsāktas diskusijas starp ASV un Krieviju. ASV-Krievijas samita laikā Helsinkos 2018. gada vasarā tika gaidīts, ka abi prezidenti vismaz uzsāks sarunas par jauno *START* līgumu, bet nekas konkrēts netika apspriests. Rezultātā šobrīd bruņojuma kontroles ekspertu vidū valda satraukums, ka līguma nepagarināšanas gadījumā (līgumu var pagarināt abu valstu prezidenti bez parlamentu akcepta) pirmo reizi kopš 1972. gada radīsies situācija, kad nav saistoša regulējuma attiecībā uz stratēģiskajiem kodolieročiem (*Countryman, Reif, Kimball* 2018).

Kas attiecas uz konvencionālo bruņojumu kontroli Eiropā, tad EDSO izmisīgi cīnās, lai Līgums par konvencionālo spēku izvietojumu Eiropā paliktu spēkā. Līguma autoritāte spēcīgi tika iedragāta, kad 2007. gadā Krievija atsauca savu dalību no tā. Kopš tā laika Krievija iestājas par jauna regulējuma izveidošanu. To, protams, EDSO Rietuma bloka valstis neatbalsta, norādot, ka Krievija ir pārkāpusi starptautiskās normas, anektējot Krimu un izvēršot karadarbību Ukrainā, un šobrīd noteikti nepastāv politiskie priekšnoteikumi, lai diskutētu

par jaunu līgumu. EDSO tomēr atzīst, ka gan Līgums par konvencionālo spēku izvietojumu Eiropā, gan Vīnes dokuments būtu reformējami, pielāgojot tos mūsdienu militāro tehnoloģiju attīstības līmenim. Vīnes dokumenta modernizācija paredz militāro aktivitāšu ierobežošanu, jo sevišķi tās, kuras tiek veiktas robežu tuvumā. Savlaicīga informācijas sniegšana par militāro aktivitāšu (galvenokārt attiecināms uz militārajām mācībām) mērķi un apmēriem var pasargāt no pārpratumiem un pārsteidzīgiem lēmumiem. Starp konkrētiem priekšlikumiem ir: (1) pazemināt sliekšni (šobrīd tas ir 9000 militārpersonas), kad ir jāziņo par militārajām aktivitātēm; (2) palielināt novērošanas grupas no esošajām trīs un paildzināt to uzturēšanos ilgāk par vienu dienu; (3) samazināt novērošanas sliekšni no šobrīd 13 000 militārpersonām (Gremminger 2018). Šādu labojumu apstiprināšana palīdzētu nodrošināt lielāku caurskatāmību, kas attiecīgi novestu pie lielākas savstarpējas uzticēšanās. Šobrīd Krievija demonstratīvi nepiedalās šajās diskusijās un negrasās atbalstīt šos labojumus.

Lai izvairītos no EDSO absolūtas nefunkcionalitātes dēļ radītām iekšējām pretrunām, Vācija savas prezidentūras EDSO laikā Franks-Valters Štainmaiers (*Frank-Walter Steinmeier*) vadībā iniciēja Strukturēto dialogu ar Krieviju veidošanu. Kā jau minēts iepriekš, tad dialogs ir daļa no Vācijas diplomātiskajām attiecībām ar Krieviju. Viens ceļš ir sankciju konsekventa pagarināšana pret Krieviju, jo Minskas II vienošanās netiek ievērota. Savukārt otrs ceļš ir dialoga veidošana ar Krieviju, lai atkal atgrieztos pie normālām un konstruktīvām attiecībām, tādējādi nepieļaujot saspīlējuma veidošanos starp abām pusēm. Iespējams, eventuāli tas novestu arī pie Ukrainas krīzes noregulēšanas. Viens no saspīlējumiem, kas bieži pieminēts EDSO ietvaros, ir Baltijas reģions, jo abas puses pauž satraukumu par reģiona militarizāciju. Vācijas iniciatīvai ir pievienojušās 15 citas EDSO dalībvalstis – Francija, Itālija, Austrija, Beļģija, Šveice, Čehija, Spānija, Nīderlande, Norvēģija, Rumānija, Zviedrija, Slovākija, Bulgārija un Portugāle.

Pirmais solis strukturētā dialoga ietvaros bija sākt ar dalībvalstu draudu uztveres apzināšanu un salīdzināšanu. To tālāk turpināja austrieši savā EDSO

prezidentūrā 2017. gadā, kas tomēr nenoveda ne pie kādiem rezultātiem. Katra valsts noprezentēja savas nacionālās doktrīnas, principā skaidri iezīmējot, ka daļa Austrumeiropas valstu saskata Krieviju kā nacionālo apdraudējumu, savukārt Krievija norādīja uz NATO aktivitātēm reģionā kā pieaugošu apdraudējumu tās nacionālajai drošībai. Šajās diskusijās piedalās arī NATO, taču parasti tās beidzas ar savstarpēju pārmetumu izteikšanu par melošānu. Krievija norāda, ka NATO pārkāpj 1997. gadā noslēgto NATO-Krievijas līgumu, izvietojot daudznacionālos bataljonus Baltijas valstīs un Polijā, ko Krievija uzskata par "nozīmīgu kaujas spēku". Savukārt NATO puse uzskaita garo sarakstu ar Krievijas pārkāpumiem. Par piemēru var minēt regulārās *Zapad* mācības, kurās Krievijas sniegtā informācija par karaspēka daudzumu atšķiras no neatkarīgu novērotāju aplēsēm.

Attiecīgi nākamais solis bija uzsākt diskusijas par esošo bruņojuma kontroles līgumu pārskatīšanu. Pirms Vācijas parlamenta vēlēšanām 2017. gada septembrī Berlīnē pēc vāciešu iniciatīvas organizētā konference par bruņojuma kontroli principā beidzās ar secinājumu, ka esošie līgumi ir atbilstoši un abām pusēm, protams, jau vairāk pašai Krievijai, vajadzētu vienkārši tos ievērot. Tādā gadījumā arī saspīlējums mazinātos. Vienīgā šobrīd funkcionējošā strukturētā dialoga iniciatīva ir tā dēvētā kartēšana, kas paredz, ka katra no pusēm norāda vienības izvietojumu, apmēru, militārās bāzes utt. Lai gan šis attīstības virziens tiek uzskatīts kā vismaz kaut kāds progress, EDSO pārstāvji žēlojas, ka to atbalsta tikai daļa valstu, un lielās neuzticēšanās dēļ neviens īsti netic iesniegto faktu un skaitļu atbilstībai realitātei.

Visbeidzot vispretrunīgākā iniciatīva ir par speciāla subreģionāla konvencionāla bruņojuma kontroles regulējuma piemērošanu Baltijas valstu reģionam ar mērķi mazināt reģiona militarizāciju un pieaugošo saspīlējumu. Vēsturiski šādi reģionāli bruņojuma kontroles regulējumi tika piemēroti Dienvidkaukāza reģionā, Balkānos un Gruzijā. Baltijas reģiona gadījumā tas varētu nozīmēt ierobežojumus militāro vienību izvietojumam un citām militārajām aktivitātēm pierobežā. Protams, ka no pirmā vērtējuma, ņemot vērā militāro asimetriju reģionā, Baltijas valstis hipotētiski pat varētu

atbalstīt šādu priekšlikumu, jo tādējādi Krievijai būtu ievērojami jāsamazina sava klātbūtne reģionā.

Neraugoties uz to, ka EDSO eksperti par šo jautājumu ir diskutējuši nu jau ilgāk nekā trīs gadus, pagaidām vēl nav skaidrs, kādus bruņojuma ierobežojumus tas nozīmētu Baltijas valstīm. Wolfgang Richters (*Wolfgang Richter*), kurš ir viens no prominentākajiem Vācijas bruņojuma kontroles ekspertiem, ir gandrīz vienīgais, kuram ir skaidrs priekšstats par to, kādam vajadzētu būt bruņojuma kontroles režīmam Baltijas reģionā. Pirmkārt, abām pusēm – Krievijai un NATO – vajadzētu apņemties neizvietot Baltijas valstīs un Kaļiņingradas un Pleskavas apgabalā nozīmīgus militāros spēkus. Jāatzīmē, ka bruņojuma kontroles eksperti neuzskata pašlaik Baltijas valstīs izvietotos daudznacionālos bataljonus par nozīmīgu militāro klātbūtni. Līdz ar to NATO-Krievijas 1997. gada līgums nav ticis pārskatīts. Tiesa gan, abām pusēm nevajadzētu būt nekādiem ierobežojumiem attiecībā uz ātrās reaģēšanas spēku izveidi un militārajām mācībām Baltijas reģionā (Richter 2016).

Otrkārt, bruņojuma kontroles režīmam Baltijas valstīs vajadzētu veicināt caurskatāmību attiecībā uz militārajām mācībām. Pretējai pusei vienmēr vajadzētu tikt savlaicīgi pabrīdinātai, un militārās mācības rīkošanai pusei vajadzētu nodrošināt pretējai pusei iespēju nosūtīt novērotājus. Jo īpaši svarīgi tas ir attiecībā uz mācībām, kas tiek rīkotas tuvu robežai. Treškārt, Atvērto debesu līguma ietvaros vajadzētu palielināt novērojuma lidojumu skaitu, lai vēl vairāk palielinātu caurskatāmību abās pusēs. Ceturtkārt, valstīm vajadzētu nodibināt mehānismus un procedūras, kas palīdzētu izvairīties no nelaimes gadījumiem un pārpratumiem. Ir nepieciešama tieša komunikācija starp abu pušu bruņotajiem spēkiem. NATO un Krievijas gaisa spēkiem Baltijas reģionā vajadzētu ievērot piesardzību un netuvoties gaisa telpas robežai tuvāk par pieciem kilometriem. Piektkārt, ir jāņem vērā, ka nozīmīgākais iemesls pieaugošajai Baltijas reģiona militarizācijai ir Lietuvas, Latvijas un Igaunijas bažas par savu drošību un Krievijas radītā militārā apdraudējuma pieaugumu. Tāpēc Krievijai vajadzētu veikt nepieciešamos pasākumus, lai pārliecinātu Baltijas valstis, ka Krievijai nav naidīgu nodomu attiecībā uz Baltijas valstu drošību (Richter 2016).

Augstākminētie argumenti liecina, ka reģionāla vai subreģionāla bruņojuma kontroles režīma izveidošana varētu būt Baltijas valstu interesēs, jo tādējādi tiktu samazināta Krievijas militārā klātbūtne Baltijas valstu pierobežā un tiktu nodrošināta lielāka caurskatāmība attiecībā uz tām militārajām vienībām un aktivitātēm, kas pierobežā notiek. Tas ir ironiski, ka šādām iniciatīvām iebilst nevis Krievija, bet tieši Baltijas valstis. Galvenais iemesls varētu būt salīdzinoši vājā Baltijas valstu izpratne par to, ka bruņojuma kontrole varētu darboties kā situāciju stabilizējošs instruments, samazināt situācijas eskalācijas iespējas un palielināt nacionālo drošību, samazinot Krievijas militāro klātbūtni pierobežā. Jāņem vērā arī tas, ka Baltijas valstis neuzticas Krievijai, tādējādi vēl vairāk samazinot konstruktīvas komunikācijas iespējamību abu pušu starpā gan politiskajā, gan militārajā līmenī.

Neraugoties uz to, ka bruņojuma kontroles iniciatīvas nav tikušas izmantotas situācijas stabilizācijai, ir skaidrs, ka citi mehānismi dialoga un situācijas stabilizācijas veicināšanai ir cietuši neveiksmi. Tam par iemeslu ir attiecību pasliktināšanās starp Krieviju un NATO valstīm. NATO-Krievijas Padoles tikšanās (tās notiek vidēji trīs reizes gadā kopš 2016. gada) ir formālas, un to laikā abas puses apmainās viedokļiem par pašreizējo drošības situāciju Eiropā un jo īpaši Ukrainā. Citi civilie un militārie dialoga un sadarbības kanāli tikpat kā netiek izmantoti. EDSO iniciatīvas attiecībā uz iespējama mazināšanu Baltijas reģionā neatrod dzirdīgas ausis, turklāt NATO valstu politisko lēmumu pieņēmēji bieži vien par tām pat nav dzirdējuši.

Galvenais iemesls tam, ka bruņojuma kontroles un dialoga jautājumiem pēdējos gados ir tikusi pievērsta mazāka uzmanība, ir konservatīvo politiķu centieni nodrošināt vienotu un stingru nostāju attiecībā pret Krieviju. Baltijas valstis uzskata Krieviju par eksistenciālu apdraudējumu, tās aktīvi darbojas ar mērķi nostiprināt NATO atālināto atturēšanu Baltijas reģionā un izmantot to rīcībā esošos ierobežotos finanšu resursus, lai stiprinātu savas pašaizsardzības spējas. Baltijas valstu bažas par savu drošību ir atradušas dzirdīgas ausis NATO ietvaros, jo militāra konflikta gadījumā šo reģionu būtu ļoti sarežģīti, ja ne neiespējami, aizsargāt. Citas valstis NATO ietvaros,

kuras ir izvēlējušās ieturēt stingro līniju attiecībā pret Krieviju, ir Polija un Lielbritānija. Polija uzskata Krieviju par tiešu militāru apdraudējumu, tāpēc tā ir uzsākusi plašu militārās modernizācijas programmu, kā arī cenšas nodrošināt lielāku ASV militāro klātbūtni. No Lielbritānijas viedokļa raugoties, Krievija rada apdraudējumu visas Eiropas drošībai, tāpēc Terēzas Mejas (*Theresa May*) valdība ir ieņēmusi stingru nostāju attiecībā pret Krieviju. Lielā mērā vainīga pie tā ir pati Krievija, kura tiek vainota, pie tā, ka 2018. gada martā Krievijas specdienestu darbinieki izmantoja ķīmiskos ieročus, lai mēģinātu noindēt Sergeju Skripaļu un viņa meitu Jūliju Solsberijas pilsētā. Protams, NATO aturēšanas politika attiecībā pret Krieviju nebūtu iespējama arī bez aktīva ASV atbalsta. Neraugoties uz pašreizējā ASV prezidenta Donalda Trampa pretrunīgajiem izteikumiem, ASV īstenotā politika pret Krieviju ir bijusi visai stingra, ko apliecina ASV atbalsts NATO dalībvalstīm Baltijas un Melnās jūras reģionos.

Var secināt, ka NATO dalībvalstu stingrā nostāja pret Krieviju neļauj rast plašāku atbalstu tādām iniciatīvām attiecībās ar Krieviju, kas sekmētu dialogu abu pušu starpā, piem., Vācijas atbalstītajai Strukturētā dialoga iniciatīvai. Situāciju nepalīdz uzlabot arī Krievijas nostāja un rīcība, jo tā turpina agresiju Ukrainā un Sīrijā, kā arī izmanto kiberinstrumentus un slepenos dienestus, lai ietekmētu Rietumvalstu iekšpolitiskos procesus. Tādējādi Krievijas apdraudējums jau vairākus gadus ir neatņemama publikajā telpā notiekošo ar Eiropas un starptautisko drošību saistītu diskusiju sastāvdaļa. Tādējādi aturēšana nav uzskatāma par iemeslu, kāpēc abām pusēm nav izdevies panākt situācijas uzlabošanu. Situāciju pasliktina abu pušu lēmumu pieņēmēju nevēlēšanās mainīt savus uzskatus un uzvedību, cenšoties mazināt saspīlējumu. Bruņojuma kontrole piedāvā mehānismus, ar kuru palīdzību būtu iespējams mazināt saspīlējumu, taču pašreizējā situācijā bruņojuma kontroles iniciatīvas nav saņēmušas pietiekamu politisko atbalstu.

Literatūra

- Bugajski, Janusz.** (2016). Only NATO Can Defend Europe. *European View* 15, 27.-35. Ipp.
- Bull, Hedley.** (1961). *The Control of the Arms Race: Disarmament and Arms Control in the Missile Age*. New York: Frederick A. Praeger.
- Clark, Wesley, Luik, Jūri, Ramms, Egon and Shirreff, Richard.** (2016). Closing NATO's Baltic Gap. ICDS.
- Congressional Research Service.** (2018). Arms Control and Nonproliferation: A Catalog of Treaties and Agreements. May 8, 2018.
- Countryman, Thomas M., Reif, Kingston A. and Kimball, Daryl G.** (2018). Can Trump and Putin Head Off a New Nuclear Arms Race? Issue Brief, Arms Control Association, Vol. 10, Issue 8.
- Croft, Stuart.** (1996). *Strategies of arms control: a history and typology*. Manchester University Press.
- Greminger, Thomas.** (2017). It is Time to Revitalize Political-Military Dialogue in OSCE. European Leadership Network. December 6, 2018. Aplūkots 04.11.2018.: <https://www.europeanleadershipnetwork.org/commentary/it-is-time-to-revitalize-political-military-dialogue-in-the-osce/>
- Huth, Paul K.** (1988). *Extended Deterrence and the Prevention of War*. Yale University Press.
- Janes.** (2018). Romania to buy more F-16s. Aplūkots 01.08.2018.: <https://www.janes.com/article/81847/romania-to-buy-more-f-16s>
- Jervis, Robert.** (1978). Cooperation under the Security Dilemma. *World Politics* 30: 2, 167.-214. Ipp.
- Kahn, Herman.** (2012). *On Escalation: Metaphors and Scenarios*. Transaction Publishers, Second printing.
- Kiesewetter, Roderich and Zielke, Ingmar.** (2016). Permanent NATO Deployment Is not the Answer to European Security. *European View* 15, 37.-45. Ipp.
- Kotkin, Stephen.** (2016). Russia's Perpetual Geopolitics. *Foreign Affairs* 95: 3, 2.-9. Ipp.
- Larsen, Jeffrey A. and Smith, James M.** (2005). *Historical Dictionary of Arms Control and Disarmament*. The Scarecrow Press.
- Lukyanov, Fyodor.** (2016). Putin's Foreign Policy. *Foreign Affairs* 95: 3, 30.-37. Ipp.
- Mattelaer, Alexander.** (2018). Rediscovering Geography in NATO Defence Planning. *Defence Studies* 18: 3, 339.-356. Ipp.
- Myers, Nicholas and Petersen, Phillip A.** (2017). *Baltic Security Net Assessment*. Baltic Defence College.
- NATO.** (2014). NATO Wales Summit Declaration. Aplūkots 03.11.2018.: https://www.nato.int/cps/ic/natohq/official_texts_112964.htm
- NATO.** (2016). NATO Warsaw Summit Declaration. Aplūkots 03.11.2018.: https://www.nato.int/cps/su/natohq/official_texts_133169.htm
- NATO.** (2018a). Defence Expenditure of NATO Countries (2011-2018). Aplūkots 03.11.2018.: https://www.nato.int/nato_static_files2014/assets/pdf/pdf_2018_07/20180709_180710-pr2018-91-en.pdf
- NATO.** (2018b). NATO Brussels Summit Declaration. Aplūkots 03.11.2018.: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156624.htm
- Radin, Andrew.** (2017). *Hybrid Warfare in the Baltics: Threats and Potential Responses*. Rand Corporation.
- Richter, W.** (2016). Sub-regional Arms Control for the Baltics: What Is Desirable? What Is Feasible? Deep Cuts Working Paper. No. 8, June, 13.-14. Ipp.
- Rostoks, Toms and Vanaga, Nora.** (2017). Deterring Russia in the Baltic Sea Region: Latvia's Defence Developments in Regional Context. FES Analysis.
- Rostoks, Toms and Vanaga, Nora. (Eds.)** (2018). *Deterring Russia in Europe*. Routledge.
- SIPRI.** (2018). Military expenditure by country, in millions of US\$ at current prices and exchange rates, 1949-2017. Aplūkots 01.11.2018.: <https://www.sipri.org/databases/milex>
- Shurkin, Michael.** (2017). *The Abilities of the British, French, and German Armies to Generate and Sustain Armored Brigades in the Baltics*. Rand Corporation.
- Trenin, Dmitri.** (2016). The Revival of the Russian Military. *Foreign Affairs* 95: 3, 23.-29. Ipp.
- Walt, Stephen.** (1990). *The Origins of Alliances*. Cornell University Press.
- Zapfe, Martin and Haas, Michael C.** (2016). Access for Allies? NATO, Russia and the Baltics. *RUSI Journal* 161: 3, 34.-41. Ipp.
- Zapfe, Martin.** (2017). Deterrence from the Ground Up: Understanding NATO's Enhanced Forward Presence. *Survival* 59: 3, 147.-160. Ipp.
- Zapfe, Martin and Vanaga, Nora.** (2018). NATO's Conventional Deterrence Posture. *Deterring Russia in Europe*. Rostoks, Toms and Vanaga, Nora (Eds.). Routledge, 36.-52. Ipp.

Informācija par autoriem

Toms Rostoks ir vadošais pētnieks Drošības un stratēģiskās pētniecības centrā Latvijas Nacionālās aizsardzības akadēmijā. Viņš arī ieņem asociētā profesora amatu Politikas zinātnes nodaļā Latvijas Universitātē. No 2001. gada līdz 2002. gadam Toms Rostoks kā viespētnieks piedalījās starptautiskā projektā BaltSeaNet, pusotru gadu strādājot Humbolta Universitātes Ziemeļeiropas pētniecības institūtā. No 2006. gada līdz 2007. gadam Toms Rostoks kā Fulbraita stipendiāts uzturējās Eiropas pētījumu centrā Rutgersa Universitātē ASV. Viņš ir sarakstījis daudzus pētnieciskos rakstus un grāmatu nodaļas par Latvijas ārpolitiku un drošības politiku. Toma Rostoka pašreizējās pētnieciskās intereses ietver šādas tēmas: valstu nodomi, atturēšana, nevardarbīgā pretošanās, lēmumu pieņemšana ārpolitikā, attiecības starp varas sadalījumu starptautiskajā sistēmā un pasaules kārtību.

Nora Vanaga ir vadošā pētniece Drošības un stratēģiskās pētniecības centrā Latvijas Nacionālajā aizsardzības akadēmijā. Viņa ieguva doktora grādu politikas zinātnes starptautiskās politikas apakšnozarē 2015. gadā, kad aizstāvēja promocijas darbu ar nosaukumu "Politiskā griba stiprināt cilvēkdrošību ārpolitikā: Latvijas gadījuma analīze". Nora Vanaga ir pasniedzēja Latvijas Nacionālajā aizsardzības akadēmijā, Latvijas Universitātē, Baltijas Aizsardzības koledžā un Īrijas Militārajā koledžā. Viņa ir sarakstījusi daudzus pētnieciskos rakstus par Latvijas aizsardzības politiku, Baltijas valstu militāro sadarbību, Eiropas Savienības drošības politiku, cilvēkdrošību. Noras Vanagas pašreizējās pētnieciskās intereses ir saistītas ar mazu valstu drošības politiku izpēti, atturēšanu, bruņojuma kontroli, Baltkrievijas aizsardzības politiku, Baltijas valstu militāro sadarbību.

Imprint

Friedrich-Ebert-Stiftung | Riga Office
37-64 Dzirnauva iela | Rīga, LV-1010

Responsible:
Dr. Tobias Mörschel | Director of the FES in the Baltic States
Tel.: +371 6783 05 39
<https://www.fes-baltic.org>
<https://www.facebook.com/FES.BalticStates>

Commercial use of all media published by the Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) is not permitted without the written consent of the FES.

About the FES

The Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) is the oldest political foundation in Germany with a rich tradition in social democracy dating back to its foundation in 1925. The foundation owes its formation and its mission to the political legacy of its namesake Friedrich Ebert, the first democratically elected German President. The work of the FES focuses on the core ideas and values of social democracy – freedom, justice and solidarity. This connects the FES to social democracy and free trade unions. As a non-profit institution, the FES organizes its work autonomously and independently.

The FES promotes:

- a free society, based on the values of solidarity, which offers all its citizens the same opportunities to participate on political, economic, social and cultural levels, regardless of their origin, sex or religion
- a lively and strong democracy; sustainable economic growth with decent work for all
- a welfare state that provides more education and improved healthcare, but at the same time combats poverty and provides protection against the challenges that life throws at citizens
- a country that is responsible for peace and social progress in Europe and in the world.

FES in the Baltic States

Shortly after the restoration of independence, in 1992, the Friedrich Ebert Foundation started its activities in the three Baltic States and opened offices in Riga, Tallinn and Vilnius.

The core concern was to support the democratic transition processes, to accompany the Baltic States on their way to the European Union and to promote the dialogue between the Baltic States and Germany, and among the countries of this region.

The current focus of the work of the Friedrich Ebert Foundation in Estonia, Latvia and Lithuania is:

- strengthening democracy and active civil society
- supporting the European integration process
- contributing to the development of a common European foreign and security policy
- promoting a fair and sustainable development of economic and social policies in the Baltic States and in the EU

The views expressed in this publication are not necessarily those of the Friedrich-Ebert-Stiftung or of the organization for which the author works.

ISBN 978-9934-8794-6-3